

OQTAY RƏCƏBOV, NAZİM KAZIMOV,
RAMİL QASIMOV

Musiqi 9

*Ümumtəhsil məktəblərinin 9-cu sinfi üçün
«Musiqi» fənni üzrə*

DƏRSLİK

*Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin
03.06.2016-cı il tarixli 369 №-li
əmrinə əsasən təsdiq edilmişdir.*

© Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi – 2016

Müəlliflik hüquqları qorunur. Xüsusi icazə olmadan bu nəşri və yaxud onun hər hansı hissəsini yenidən çap etdirmək, surətini çıxarmaq, elektron informasiya vasitələri ilə yaymaq qanuna ziddir.

«Təhsil Nəşriyyat-Poliqrafiya»

Dərsləklə bağlı rəy, irad və təkliflərin tahsil_az@yahoo.com və derslik@edu.gov.az elektron ünvanlara göndərilməsi xahiş olunur.
Əməkdaşlığınız üçün əvvəlcədən təşəkkür edirik!

Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himni

Musiqisi *Üzeyir Hacıbəylinin,*
sözləri *Əhməd Cavadındır.*

Azərbaycan! Azərbaycan!
Ey qəhrəman övladın şanlı Vətəni!
Səndən ötrü can verməyə cümlə hazırız!
Səndən ötrü qan tökməyə cümlə qadırız!
Üçrəngli bayrağınla məsud yaşa!
Minlərlə can qurban oldu!
Sinən hər bə meydan oldu!
Hüququndan keçən əsgər,
Hərə bir qəhrəman oldu!

Sən olasan gülüstan,
Sənə hər an can qurban!
Sənə min bir məhəbbət
Sinəmdə tutmuş məkan!

Namusunu hifz etməyə,
Bayrağını yüksəltməyə
Cümlə gənclər müştəqdir!
Şanlı Vətən! Şanlı Vətən!
Azərbaycan! Azərbaycan!

HEYDƏR ƏLİYEV

AZƏRBAYCAN XALQININ ÜMUMMİLLİ LİDERİ

Çap için değil

K İ T A B I N İ Ç İ N D Ə K İ L Ə R

QƏDİM ÇALĞI ALƏTLƏRİ HƏR BİR XALQIN MƏNƏVİ DƏYƏRİDİR

1-ci mövzu. Azərbaycan xalq çalğı aləti — tar.....	8
2-ci mövzu. Tar və Simfonik Orkestr.....	11
3-cü mövzu. Azərbaycan xalq çalğı aləti — kamança	14
4-cü mövzu. Kamança və Simfonik Orkestr	16
5-ci mövzu. Azərbaycan xalq çalğı aləti — qanun (kanon)	18
6-cı mövzu. Azərbaycan xalq çalğı aləti — saz	21
7-ci mövzu. Azərbaycan xalq çalğı aləti — ud.....	24
8-ci mövzu. Çalğı aləti — qarmon.....	27
9-cu mövzu. Azərbaycan xalq çalğı aləti — balaban.....	30
10-cu mövzu. Azərbaycan xalq çalğı aləti — zurna.....	33
11-ci mövzu. Azərbaycan xalq çalğı aləti — tütək	36
12-ci mövzu. Azərbaycan xalq zərb çalğı aləti — nağara	39
13-cü mövzu. Azərbaycan xalq zərb çalğı alətləri — dəf, qaval və dümbək	42

AZƏRBAYCAN MUSIQI MƏBƏDLƏRİ VƏ MUSIQI MƏDƏNİYYƏTİ

14-cü mövzu. Azərbaycan Dövlət Akademik Opera və Balet Teatrı	46
15-ci mövzu. «Şahsənəm» operası və rus bəstəkarı Reynqold Qliyer	49
16-cı mövzu. Müasir mövzuda ilk Azərbaycan operası.....	52
17-ci mövzu. Müslüm Maqomayev adına Azərbaycan Dövlət Filarmoniyası.....	55
18-ci mövzu. Üzeyir Hacıbəyli adına Azərbaycan Dövlət Simfonik Orkestri.....	58

19-cu mövzu. Azərbaycan Dövlət Xor Kapellası	61
20-ci mövzu. Qara Qarayev adına Azərbaycan Dövlət Kamera Orkestri	64

AZƏRBAYCAN MUSIQI MƏDƏNİYYƏTİ VƏ MUSIQI KOLLEKTİVLƏRİ

21-ci mövzu. Azərbaycan Dövlət Musiqili Teatrı	68
22-ci mövzu. Əməkdar Kollektiv, Səid Rüstəmov adına Azərbaycan Dövlət Xalq Çalğı Alətləri Orkestri	71
23-cü mövzu. Azərbaycan Xalq Çalğı Alətləri ansambları.....	74
24-cü mövzu. «Dan ulduzu» Kamera-İnstrumental Ansambli	77
25-ci mövzu. «Bənövşə» Uşaq Xoru	81
Mahnı repertuarı.....	85
Dərsdənkənar məşğələlər üçün mahnılar	91
Sinifdənkənar musiqi gecələri, viktorinaları və məktəb musiqi klublarında istifadə etmək üçün Azərbaycan bəstəkarlarının yaradıcılığından nümunələr	120

Qədim çalgı alətləri
hər bir xalqın mənəvi
dəyəridir

AZƏRBAYCAN XALQ ÇALĞI ALƏTİ — TAR

Mehriban Əliyeva

Olduqca qədim musiqi mədəniyyəti olan Azərbaycan xalqının gözəl səs tembrinə malik çoxlu sayda çalğı aləti var. Bu çalğı alətlərini öz adlarından dünyaya təqdim edənlərin bütün cəhdlərinə baxmayaraq, tar, kamança, qanun, tənbur, qopuz, saz, ud, qoşanağara, nağara, dümbək, balaban, zurna, qarazurna, tütək, ney, qaval və digər çalğı alətləri elə bu günə kimi Azərbaycan xalqına məxsus olaraq qalır. Məhz Azərbaycanın birinci xanımı, Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatı, Heydər Əliyev Fondunun və Azərbaycan Mədəniyyət Fondunun prezidenti, UNESCO və ISESCO-nun xoşməramlı səfiri Mehriban xanım Əliyevanın böyük zəhməti və səyi nəticəsində muğamlarımız və aşığı musiqimiz kimi qədim çalğı alətlərimiz də dünyanın mədəniyyət təşkilatları tərəfindən tanınmış, onların Azərbaycan xalqına məxsus olduğu təsdiq edilmişdir.

Qədim çalğı alətlərinin adına klassiklərimizin əsərlərində rast gəlinir. Nizami Gəncəvinin «İskəndərnamə» poemasında tar musiqi aləti belə xatırlanır:

*Müğənni, tək bircə gecə də çal tar,
Məni bu dar yolda əzabdan qurtar!
Bəlkə, genişlənsin, açılısın yolum,
Köçüm bu daşlıqdan, asudə olum...*

Tar sözü «daramaq» feilindən törəyib. Azərbaycan dilində «tarım» sözü (bərk dartılıb çəkilmiş) indi də var. Tar sözü «tel», «sap» kimi də izah edilir.

*Musiqi dinləyək***«Çahargah» muğamından bir parça**

*Mirzə Sadıq
(Sadıqcan)*

Qədim tarixə malik olan çalğı alətlərinin əsasında yaranmış və əsrlər boyu formalaşdırılmış tar XIX əsrin ikinci yarısında tarzən Mirzə Sadıq Əsəd oğlu (Sadıqcan) tərəfindən təkmilləşdirildi. Onun forma və quruluşunda dəyişikliklər edildi. Sadıqcan tarın əldə tutma qaydasını da dəyişdi, onu diz üstündən sinəyə qaldırdı və simlərinin sayını 5-dən 11-ə qədər artırdı. Məhz Sadıqcanın təkmilləşdirdiyi tar bu gün Qafqazda, Orta Asiyada da geniş yayılmışdır.

*Yeni mahnı öyrənək***OXU, TAR**

*Musiqisi Səid Rüstəmovun,
sözləri Mikayıl Müşfiqindir.*

I

Oxu, tar! Oxu, tar!
Səsindən ən gözəl şeir dinləyim.
Oxu, tar! Oxu, tar!
Nəğməni od tutub alışan
Ruhuma, qəlbimə çiləyim.
Oxu, sevgim mənim,
Oxu, arzum mənim,
Oxu, ürəyim.
Oxu, tar! Oxu, tar!
Səni kim unudar?!
Oxu, tar! Oxu, tar!

II

Oxu, tar! Oxu, tar!
Ey ana yurdumun şirin şərbəti.
Oxu, tar! Oxu, tar!
Bakımın, Gəncəmin,
Şəkimin, Şirvanımın
Alovlu sənəti.
Milim, Muğanımın,
Şuşam, Naxçıvanımın
Şərəfi, şöhrəti!
Oxu, tar! Oxu, tar!
Səni kim unudar?!
Oxu, tar! Oxu, tar!

1-ci mövzu

Mikayıl Müşfiq

III

Ey böyük xalqımın şirini, şərbəti,
Alovlu sənəti, ülvi məhəbbəti.
Ey tarçı, çal, oxu, könlümü al, oxu,
Vur sazı sinənə, çal, aşığı, çal, oxu,
Qəlbimi al, oxu.
Oxu, tar! Oxu, tar!
Səni kim unudar?!
Oxu, tar! Oxu, tar!

Xalq artisti, bəstəkar Səid Rüstəmov, Xalq artisti, müğənni Gülağa Məmmədov və Xalq Çalğı Alətləri Orkestri

SUALLAR

1. Hansı qədim Azərbaycan xalq çalğı alətlərini tanıyırsan?
2. Kim tar çalğı alətinin forma və quruluşunu təkmilləşdirmişdir?
3. Nizami Gəncəvinin «İskəndərnamə» poemasında tar necə xatırlanıb?

TAPŞIRIQ: Muğam üçlüyü hansı xalq çalğı alətlərindən ibarətdir və muğam, əsasən, hansı alətin müşayiəti ilə ifa edilir? Bu barədə danış.

TAR VƏ SİMFONİK ORKESTR

Dahi bəstəkar Üzeyir Hacıbəyli tar çalğı alətinin texniki ifaçılıq imkanlarına, səslənmə xüsusiyyətlərinə istinad edərək: «Tar Şərq musiqi təhsilini artırma bilən alətlərdən ən qiymətli və mühümüdür», — deyirdi. Tar bir solo aləti olmaqla bərabər, eyni zamanda dahi Azərbaycan bəstəkarı Üzeyir Hacıbəyli tərəfindən dünya musiqi tarixində ilk

*Xalq artisti, tarzən Ramiz Quliyev
və Simfonik Orkestr*

dəfə Simfonik Orkestrin tərkibində səsləndirilmişdir. Bu hadisə 1908-ci il yanvarın 25-də bəstəkarın «Leyli və Məcnun» operasının premýerasında baş vermiş və bu günə kimi də tar aləti adıçəkilən muğam operasının tamaşalarında vokal partiyalarını oxuyan ifaçıların monoloq kimi ifa etdikləri muğam parçalarını müşayiət edir.

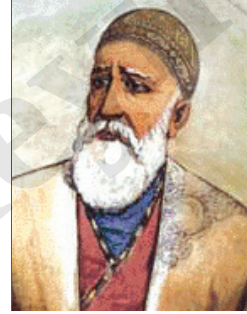
Musiqi dinləyək

Üzeyir Hacıbəyli

Üzeyir Hacıbəyli. «Leyli və Məcnun» operasından elçilik səhnəsində səslənən muğamdan bir hissə

Qeyd etmək lazımdır ki, tardan bütün opera boyu bəstəkar məhz dediyimiz qaydada, yəni müşayiətçi kimi istifadə etmişdir. Sonradan Üzeyir Hacıbəyli, Zülfüqar Hacıbəyov, Müslüm Maqomayev, Şəfiqə

Məhəmməd Füzuli

Axundova muğam operalarında tar musiqi alətindən daha geniş şəkildə istifadə etmişlər.

Bəstəkarlarımızın muğam operalarına müraciət etmələrinin əsas səbəbi opera kimi mürəkkəb musiqi janrının muğamlarımıza görə tamaşaçılar tərəfindən asan başa düşülməsi olmuşdur.

**Hacı
Xanməmmədov**

Xalq artisti, bəstəkar Hacı Xanməmmədov tardan simfonik orkestrdə solo aləti kimi istifadə etmişdir. O, tar və simfonik orkestr üçün konsertlər yazmış və bununla da yeni bir janra həyat vermişdir. Bəstəkar tar aləti və simfonik orkestr üçün 5 konsert yazmış və onun 1 Nəli konsertinin solisti Azərbaycan Respublikasının Xalq artisti, tarzən Hacı Məmmədov, sonralar isə Əhsən Dadaşov olmuşdur.

Hacı Məmmədov

Klassik Avropa operası ilə muğam operasının oxşar və fərqli cəhətləri

Oxşar cəhətlər

1. Solist-müğənnilərin ifasında səslənir.
2. Simfonik orkestrin ifasında səslənir.
3. Xoreoqrafiya elementləri ilə zənginləşdirilir.
4. Xor ifasından istifadə edilir.
5. Hər ikisi opera adlanır.

Fərqli cəhətlər

1. Müğənni və xanəndələrin ifasında səslənir.
2. Simfonik orkestrin tərkibinə tar aləti də əlavə edilməklə səslənir.
3. Muğamlardan opera boyu dialoqlarda istifadə edilir.

BUNU DA BİLİN

Konsert solo musiqi aləti, simfonik və kamera orkestrləri üçün yazılmış mürəkkəb quruluşlu musiqi janrıdır. Bu əsərlərdə ifaçı-solist öz virtuoz ifaçılıq qabiliyyətlərini göstərir, orkestr isə onunla bir növ dialoqda iştirak edir. Konsert, adətən, üç hissədən ibarət olur. Birinci hissə sonata-allegro, ikinci hissə mürəkkəb üçhissəli, üçüncü hissə isə rondo və ya rondo-sonata quruluşunda yazılır. Klassik Avropa bəstəkarlarından Frans Jozef Haydn, Volfqanq Amadey Motsart, Lyudviq van Bethoven, Edvard Qriq, rus bəstəkarlarından Pyotr İliç Çaykovski, Sergey Raxmaninov, Sergey Prokofyev, Dmitri Şostakoviç və digərləri bu janrda klassik nümunələrin müəllifidirlər. Azərbaycanda Qara Qarayev, Fikrət Əmirov, Azər Rzayev, Cəhangir Cəhangirov, Vəlif Adıgözəlov və başqa bəstəkarlar da konsert janrında gözəl əsərlər yazmışlar. Bu əsərlər vaxtaşırı dünyanın ən məşhur konsert salonlarında ifa olunmaqla bərabər, eyni zamanda yeni nəsillə musiqiçilərin inkişafında da böyük rol oynamışdır.

Musiqi dinləyək

Hacı Xanməmmədov. «Tar və Simfonik Orkestr üçün 1 №-li Konsert»in I hissəsindən əsas mövzu

*Mahnıdan bir parçanı notla və sözləri ilə oxuyaq***OXU, TAR**

*Musiqisi Səid Rüstəmovun,
sözləri Mikayıl Müşfiqindir.*

Andante **poco rit.** **a tempo**

O-xu, tar, o-xu, tar,

Sə-sin-dən ən gö-zəl şe-ir-din-lə - yim. O-xu, tar, o-xu,
Ey a-na yur-du-mun şi-rin-şər-bə - ti. O-xu, tar, o-xu,

tar, Nəğ-mə-ni od tu-tub a-lı-şan ru-hu-ma, qəl-bi-mə
tar, Ba-kı-mın, Gən-cə-min, Şə-ki-min, Şir-və-ni-mın a-lov-lu

çı-lə-yim.
sə-nə-ti.

SUALLAR

1. Tar çalğı alətini ilk dəfə Simfonik Orkestrin tərkibinə kim daxil etmişdir?
2. Tar və simfonik orkestr üçün konsert musiqi janrının ilk müəllifi hansı bəstəkardır?
3. Daha hansı bəstəkarlar tar və simfonik orkestr üçün konsert janrında əsərlər yazmışlar?

TAPŞIRIQ: İnternet resurslarından istifadə etməklə «Leyli və Məcnun» operasında tar alətindən neçə dəfə istifadə olunduğunu müəyyənləşdir.

AZƏRBAYCAN XALQ ÇALĞI ALƏTİ — KAMANÇA

*Xalq artisti
Həbib Əliyev*

Kamança qədim, simli çalğı alətidir.

«Kamança» sözünün «kaman» hissəsi farsca «yay», «qövs» deməkdir, «ça» isə kiçiltmə şəkilçisidir. Bu alət farslara türklərdən keçib. Türklər bu aləti «qışek» adlandırırlar. Qədim tarixçilər kamançanın Orta Asiyadan, yaxud Hindistandan gəldiyini yazırlar.

XVI əsrdə Təbrizli rəssam Mir Seyid Əlinin «Musiqi məclisi» əsərində qədim bərbət, dəf, kamança alətləri öz əksini tapmışdır.

Dahi Nizami Gəncəvi «Xosrov və Şirin» poemasında belə yazır:

*Kaman Musa kimi yanır, inləyir,
Çalan xanəndəni durub dinləyir.
Oxuyan bir gözəl qəzəl başladı,
Bu keyfi-ışrəti çox alqışladı.*

Kamança

Üzeyir Hacıbəylinin «O olmasın, bu olsun» operettası əsasında çəkilmiş filmdən fragment. Azərbaycan Xalq Çalğı Alətləri üçlüyü — Xan Şuşinski, Bəhram Mansurov, Tələt Bakıxanov

Musiqi dinləyək

«Şüştər» muğamından bir parça. İfa edir Həbib Əliyev

Milli musiqi mədəniyyətimizdə tar, kamança və əlində qaval olan xanəndədən ibarət «Azərbaycan Xalq Çalğı Alətləri üçlüyü» adlanan musiqi kollektivi çox geniş yayılmışdır. Azərbaycan Xalq Çalğı Alətləri üçlüyü xalq arasında «Muğam üçlüyü» kimi tanınır.

Muğam üçlüyü həm muğamlarımızı, həm də xalq mahnılarımızı və təsnifləri çox böyük məharətlə ifa edir.

Musiqi dinləyək

«O olmasın, bu olsun» bədii filmindən Azərbaycan Xalq Çalğı Alətləri üçlüyünün ifasında musiqi parçası

Yeni mahnı öyrənək

MEHRİBAN OLAQ

*Musiqisi Şəfiqə Axundovanın,
sözləri İsgəndər Coşqunundur.*

I

Duyğularım dilə gəldi yenə,
Ey insanlar, qulaq asın mənə.

Nəqərat:

Min könüldə bir can olaq,
Daha da mehriban olaq.
Mehriban, qayğıkeş bir insan olaq,
Mehriban olaq, mehriban olaq.

II

Təmiz eşqi, məhəbbəti tutaq,
Deyək, gülək qəm-qüssədən uzaq.

Nəqərat:

III

İllər ötür biz doluruq yaşa,
Məhəbbətlə vuraq ömrü başa.

Nəqərat:

*Xalq artisti, bəstəkar
Şəfiqə Axundova*

SUALLAR

1. Kamança çalğı alətinin tarixi haqqında nə bilirsən?
2. Kamança çalğı alətinin adının mənası nədir?
3. Məşhur tar və kamança ifaçılarından kimləri tanıyırsan?

TAPŞIRIQ: Bu günə kimi tanıdığın Azərbaycan xalq çalğı alətlərinin tarixi haqqında təqdimat hazırla.

KAMANÇA VƏ SİMFONİK ORKESTR

Ədalət Vəzirov və Simfonik Orkestr

Azərbaycan musiqi mədəniyyəti tarixində ilk dəfə kamança və simfonik orkestr üçün konsert janrında 1990-cı ildə Azərbaycan Respublikasının Xalq artisti, professor Hacı Xanməmmədov «Kamança və Simfonik Orkestr üçün Konsert» əsərini yazmışdır.

Bu əsərin ilk quruluşunda kamançada solo ifanı Ədalət Vəzirov etmişdir.

Konsertin I hissəsinin I mövzusunda (əsas mövzu) bəstəkar «Çahargah», II mövzusunda isə (köməkçi mövzu) «Şur» və «Segah» muğamlarının intonasiyalarından istifadə etmişdir.

Musiqi dinləyək

Hacı Xanməmmədov. «Kamança və Simfonik Orkestr üçün Konsert»in ekspozisiyası

Xalq artisti Hacı Xanməmmədov «Bir dəqiqə» (librettosu Məhərrəm Əlizadəninindir), «Bütün əsrlər yaxşıdır» (librettosu Aleksandr Xaladəyevindir) musiqili komediyalarının, «Xalq Çalğı Alətləri Orkestri üçün Simfoniyyetta»nın, «Azərbaycan eskizləri», «Kolxoz», «Bayram» süitalarının, həm də çoxsaylı mahnıların müəllifidir. Azərbaycanın milli musiqi xəzinəsində kamança və simfonik orkestr üçün konsert janrında Səid Rüstəmov, Ramiz Mirişli və başqa bəstəkarların da əsərləri yer almışdır.

Notla oxuyaq

Hacı Xanməmmədov. «Kamança və Simfonik Orkestr üçün Konsert» əsərindən I hissənin köməkçi mövzusunun bir parça

Mahnını notla və sözləri ilə oxuyaq

MEHRİBAN OLAQ

Musiqisi Şəfiqə Axundovanın,
sözləri İsgəndər Coşqunundur.

Allegro moderato

f

Duy - ğu - la - rım di - lə gəl - di ye - nə,

Ey in - san - lar, qu - laq a - sın mə - nə._____

mf

Min kö - nül - də bir can o - laq, Da - ha da meh - ri - ban o - laq,

mp *tr*

Meh - ri - ban, qay - ğı - keş bir in - san o - laq, Meh - ri - ban o - laq,

tr *f* *tr* *tr* *§*

Meh - ri - ban o - laq, Meh - ri - ban o - laq_____

SUALLAR

1. Azərbaycanda «Kamança və Simfonik Orkestr üçün Konsert» ilk dəfə kim tərəfindən yazılmışdır?
2. Hacı Xanməmmədov daha hansı musiqi əsərlərinin müəllifidir?
3. Kamança və simfonik orkestr üçün konsert janrında daha hansı bəstəkarlar əsərlər yazmışdır?

TAPŞIRIQ: Cəlil Məmmədquluzadənin «Kamança» hekayəsinin məzmununu danış.

AZƏRBAYCAN XALQ ÇALĞI ALƏTİ — QANUN (KANON)

Qanun

Qanun yastı sazlar ailəsinə mənsub olub, dartımlı-simli xalq çalğı alətidir.

Qanun Yaxın və Orta Şərqdə, həmçinin də Azərbaycanda tarixən geniş yayılmışdır.

Bir sıra qədim musiqi traktatlarında qanun musiqi alətinin böyük türk alimi Əbu Nəsr Məhəmməd əl-Fərabi (870—950) tərəfindən icad olunduğu söylənir. Digər mənbələrdə isə Fərabinin bu alət üzərində müxtəlif ixtiralar etdiyi fikri irəli sürülür. Bu musiqi aləti yunan dilində «kanon» adlanır və mənası da «dəyişmə-yən» deməkdir. Yaxın Şərqdə — Misirdə, Assuriyada, Yunanıstanda, İranda geniş yayılmış qanun Orta Asiyadan Anadoluya köç edən türklər vasitəsilə bütün Qafqaza yayılmışdır. Bu musiqi aləti Azərbaycanın klassik şairləri Nizami Gəncəvi, Məhəmməd Füzuli, Məhsəti Gəncəvi poeziyasında da öz parlaq əksini tapmışdır.

Qanun alətini Məhəmməd Füzuli «Yeddi cam» əsərində belə təsvir edib:

*Bir gün gecə məclisimiz vardı ki, ondan,
Çox-çox uzağa qalmış idi dərd, qəm, hicran.
Xam nəğmələrlə edərək aləmi məmnun,
Bir huri-mələk çalırdı iri bir qanun.*

Keçmişdə qanun aləti, əsasən, saray xanımları tərəfindən ifa olunurdu.

Qanun aləti ilk dəfə Azərbaycan Respublikasının Xalq artisti, böyük bəstəkar, professor Səid Rüstəmov tərəfindən 1959-cu ildə Azərbaycan Xalq Çalğı Alətləri Orkestrinin tərkibinə daxil edilmişdir. 1983-cü ildə Azərbaycan Xalq artisti, professor Süleyman Ələsgərov Üzeyir Hacıbəyli adına Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasının Xalq Çalğı Alətləri kafedrasında qanun çalğı alətinin bir milli alət kimi tədris olunmasına nail olmuşdur.

Musiqi dinləyək

«Bayatı-Şiraz» muğamından bir parça. Qanun (kanon) musiqi alətinin ifasında

BUNU DA BİLİN

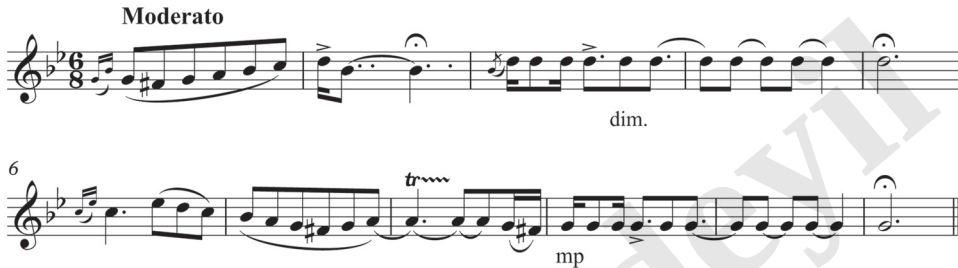
Azərbaycanın ilk qanun ifaçısı Azərbaycan Respublikasının Əməkdar artisti Asya Tağıyeva olub və 1959-cu ildə onun ifasında ilk dəfə bu alətdə «Bayatı-Şiraz» və «Çahargah» muğamları vala yazılıb.

Asya Tağıyeva

Notla oxuyaq

«Bayatı-Şiraz» muğamı. «Bərdaşt» şöbəindən qanun musiqi alətində ifa olunan musiqi parçası

Qanun musiqi alətində təkcə Azərbaycan xalq musiqi nümunələri olan muğamlar, rəqlər, mahnılar deyil, eyni zamanda klassik Avropa, rus və Azərbaycan bəstəkarlarının əsərlərini də müvəffəqiyyətlə ifa etmək mümkündür. Qanun musiqi aləti üçün Azərbaycan bəstəkarlarından Süleyman Ələsgərov, Dadaş Dadaşov və başqaları müxtəlif janrlarda musiqi əsərləri yazıb. Onlardan biri də Süleyman Ələsgərovun «Qanun və fortepiano aləti üçün Poema» əsəridir.

Musiqi dinləyək

Süleyman Ələsgərov. «Qanun və fortepiano aləti üçün Poema»dan bir parça

Yeni mahnı öyrənək

QARABAĞ BAYATILARI

*Musiqisi Azər Dadaşovun,
sözləri Nüsrət Kəsəmənlinindir.*

I

Qarabağım — qar bağım,
Yaşıl ümid yarpağım.
Oyağam, əsgərinəm,
Yatsam, sən ol yorğanım.

Nəqərat:

Bu torpağı əkərəm,
Min nazını çəkərəm.
Yurduma kəc baxanın
Mən gözünü tökərəm.

II

Şuşam qalamdı mənim,
Yurdum, anamdı mənim.
Mən onun balasıyam,
O da balamdı mənim.

Nəqərat:

III

Əsgəran əsgərimdi,
Xankəndi dərd-sərimdi.
Hər kəs yerini tapsın,
Bura mənim yerimdi.

Azər Dadaşov

Əsgəran qalası

SUALLAR

1. Qanun çalğı alətinin tarixi haqqında nə bilirsən?
2. Qanun (kanon) sözünün mənası nədir?
3. Azərbaycan bəstəkarları qanun aləti üçün hansı əsərləri yazmışdır?

TAPŞIRIQ: «Qarabağ bayatıları» mahnısı haqqında şifahi təqdimat hazırla.

AZƏRBAYCAN XALQ ÇALĞI ALƏTİ — SAZ

Saz qədim Azərbaycanda geniş yayılmış, mizrabla çalınan simli alətdir. Türk dünyasının rəmzi, ulu ozan sənətinin ayrılmaz tərkib hissəsi olan saz aləti armudşəkilli gövdəyə malikdir. Azərbaycanda üç cür sazdan istifadə olunur: cürə saz (4–6 simli, ən kiçik saz), qoltuq saz (6–7 simli, orta saz) və tavar saz və yaxud ana saz (8–9 simli, ən iri saz).

Xalq Çalğı Alətləri Orkestrinin və Ansamblının tərkibinə, adətən, qoltuq saz daxil edilir. Sazın cingiltili səsi, şaqraq tembri var. Saz musiqi alətindən solo ifa məqsədilə və yaxud başqa alətlərlə vəhdətdə istifadə olunur.

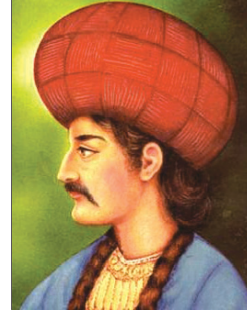
Çox qədim tarixə malik olan saz Səfəvilər dövlətinin banisi və ilk şahı, klassik Azərbaycan şairi Şah İsmayıl Xətəinin qoşmalarından birində belə tərənnüm edilib:

*Bu gün ələ almaz oldum mən sazım,
Ərşə dirək çıxar mənim avazım.
Dörd iş vardır hər qarındaşa lazım:
Bir elm, bir kəlam, bir nəfəs, bir saz.*

Saz Şah İsmayıl Xətəinin dövründə artıq indiki şəklini almışdı.

Saz sözü «köklənmiş», «ahəngdar», «mükəmməl» mənasını verir.

Azərbaycanda saz alətində, əsasən, el aşığıları çalırlar. Aşıqlar yuxarıda adları çəkilən bütün saz növlərindən istifadə edirlər.

*Şah İsmayıl
Xətai*

Qoltuq saz

Tavar saz

Cürə saz

Musiqi dinləyək

«Misri» aşiq havası

Aşiq Ədalət

Azərbaycanın milli aşiq musiqisi yaradıcılığında Abbas Tufarqanlı, Aşiq Qurbani, Molla Cümə, Xəstə Qasım, Sarı Aşiq, Miskin Abdal, Aşiq Alı, Aşiq Ələsgər, Aşiq Hüseyn Bozalqanlı, Aşiq Hüseyn Cavan, Aşiq Şəmşir, Mikayıl Azafli, Aşiq Ədalət kimi görkəmli sənətkarların imzası var.

Notla oxuyaq

«Vaqif gözəlləməsi» aşiq havasından bir parça

Moderato

Üzeyir Hacıbəylinin «Koroğlu» operasının dördüncü pərdəsindən «Aşiq» mahnısı. Koroğlu rolunda — Ramil Qasimov

Musiqi dinləyək

Üzeyir Hacıbəyli. «Koroğlu» operasından «Koroğlunun aşiq mahnısı». İfa edir Əməkdar artist Ramil Qasimov

Dahi bəstəkarımız Üzeyir Hacıbəyli eyniadlı operasında Azərbaycanın el qəhrəmanı Koroğlunu bir aşiq kimi təqdim etmişdir. Koroğlu el xilaskarı olmaqla bərabər, eyni zamanda sazda çalıb-oxuyan aşiqdir. Bu, onun xalqla yaxınlığına işarədir. Dahi Üzeyir Hacıbəyli dinlədiyimiz nümunədə Azərbaycan aşiq musiqisi intonasionalarından, ritmindən çox böyük məharətlə istifadə etmişdir.

Mahnını dinləyək, notla və sözləri ilə oxuyaq

QARABAĞ BAYATILARI

*Musiqisi Azər Dadaşovun,
sözləri Nüsrət Kəsəmənlinindir.*

Allegro moderato

mf

1. Qa - ra - ba-ğım — qar ba-ğım, Ya - şıl ü - mid yar - pa-ğım.

Qa - ra - ba-ğım — qar ba-ğım, ya - şıl ü - mid yar - pa-ğım.

mp *tr^b*

O - ya-ğam əs - gə - ri - nəm, Yat-sam, sən ol yor - ға - nım.

mp

O - ya-ğam əs - gə - ri - nəm,

Nəqərat *f* *tr^b*

Yat-sam, sən ol yor - ға - nım. Bu tor - pa-ğı, bu tor - pa-ğı

tr

ə - kə - rəm, Min na-zı - nı, min na-zı - nı çə - kə -

tr^m

-rəm. Yur - du-ma kəc, yur - du-ma kəc ba - xa - nın

Mən gö-zü - nü, mən gö-zü - nü tö - kə - rəm.

SUALLAR

1. Saz aləti haqqında nə deyə bilərsən?
2. Neçə cür saz aləti var və bu alətlər bir-birindən nə ilə fərqlənir?
3. Saz alətində ifa edən ustad sənətkarlardan kimləri tanıyırsan?

TAPŞIRIQ: Saz aləti haqqında şifahi təqdimat hazırla.

AZƏRBAYCAN XALQ ÇALĞI ALƏTİ — UD

Ud

XVII əsrlərdə ud aləti hər yerdə səslənirdi. Odlar yurdu Azərbaycana bu musiqi alətinin gəlişi XI əsrin sonlarına təsadüf etmiş və 1930-cu illərdə ölkəmizdə geniş yayılmışdır.

Əhsən Dadaşov

Dünya musiqi mədəniyyətinə ən vacib, ən zərif və ən maraqlı alət kimi daxil olan ud, əsasən, Ərəbistan, Türkiyə, İran və bir çox Şərq xalqları arasında geniş yayılmış mizrabla çalınan simli musiqi alətidir. Ərəblər udu alətlərin şahı adlandırmışlar. Məhz ərəblər ilk dəfə bu ecazkar musiqi alətini Avropaya gətiriblər. Belə ki, VIII əsrdə İspaniya ərəblər tərəfindən istila olundu və o zamandan ud aləti ispan xalqının sevimli alətinə çevrildi.

Sonradan bu alət İspaniyadan İtaliyaya, Fransaya, Almaniyaya və Avropanın digər ölkələrinə keçib geniş yayıldı. Artıq XV—

Sonralar bir müddət yaddan çıxan bu alət 1970-ci ildə gözəl tarzənimiz, musiqişünas Əhsən Dadaşovun səyi ilə ilk dəfə Xalq Çalğı Alətləri Ansamblının, sonradan da Azərbaycan Xalq Çalğı Alətləri Orkestrinin tərkibinə daxil edilir.

Müasir dövrdə ud musiqi alətində solo şəklində muğamlar, dünya və Azərbaycan bəstəkarlarının müxtəlif janrlı əsərləri ifa olunur.

Musiqi dinləyək**«Şur» muğamından bir parça. Udda ifa edir Əhsən Dadaşov**

Udun quruluşu haqqında ilk izahat verən, onu ətraflı şərhlə və təhlil edən Şərqi böyük musiqi ustadı Əbunəsr Fərabî olmuşdur. Fərabî «Kitab-ül-musiqi-i kəbir» adlı əsərində qeyd edir ki, ud əvvəllər dörd simdən ibarət musiqi aləti idi. Sonradan ona beşinci sim əlavə olundu və daha gür və güclü səslənmə əldə etmək üçün simlər qoşalaşdırıldı.

Udun dörd simi kainatın varlığını ifadə edən ünsürlərin — od, su, torpaq və havanın vəhdəti hesab edilirdi. Bu əsrarəngiz musiqi alətinin birinci simi «zir», ikinci «məsna», üçüncü «misal», dördüncü «bəm» və sonralar əlavə edilmiş beşinci simi isə «hadd» adlandırılmışdır.

Yazılı mənbələrdə bu alətin yaranmasını böyük yunan filosofu Platonun adı ilə əlaqələndirirlər. Lakin bu alətin sonradan təkmilləşməsində böyük Azərbaycan musiqişünası və məharətli ud ifaçısı Səfiəddin Urməvinin çox böyük xidmətləri olmuşdur.

Udun özünəməxsus lətafətli səsinə dahi Məhəmməd Füzuli «Yeddi cam» əsərində belə təsvir edir:

*Bir gün yenə mən nəşəli bir bəzm düzəltdim,
Mən bu işi bir hikmət üçün bərqərar etdim.
Bir ud sədası bu zaman qalxdı həvayə,
Yandım, tütünü çıxıdı mənim övci-səmayə.*

Təbriz miniatürləri silsiləsindən.

*Kamança, ud və daf musiqi
alətlərində ifa edən musiqiçilər.*

XVIII əsr

Musiqi dinləyək

Adil Gəray. «Bağcakürd»

Yeni mahnı öyrənək

İSTİQLAL BAYRAMI

*Musiqisi Rəşid Şəfəqin,
sözləri Valeh Mirzəninindir.*

I

Çiçəkləndi elimiz,
Nur səpildi üzlərə!
Taleyn bu töhfəsi,
Qismət oldu bizlərə!

Nəqərat:

Düz niyyətli sən,
Bu dünyada sən,
Ey mənim ana
Vətənim.

II

Bizi sevməyənləri
Yandırdıq odumuzla.
Adınla bir səslənən
Müqəddəs adımızla.

Nəqərat:

SUALLAR

1. Ud musiqi aləti haqqında nə bilirsən?
2. «Yeddi cam» əsərinin müəllifi kimdir?
3. Ud alətini Xalq Çalgı Alətləri Ansamblının və Orkestrinin tərkibinə kim daxil etmişdir?

TAPŞIRIQ: Ud musiqi alətinin dünyada yayılması və məşhurlaşması haqqında esse yaz.

ÇALĞI ALƏTİ — QARMON

Tarixən rus xalqına məxsus metal dilçəkli, körüklü çalğı aləti olan qarmon XIX əsrin sonlarından başlayaraq xalqımızın musiqi mədəniyyətinə daxil olmuşdur. Bu musiqi aləti çox tezliklə el şənliklərində, Azərbaycan xalq çalğı alətləri ansambllarının tərkibində özünə layiqli yer tutmuşdur. Müasir dövrdə də qarmon milli Azərbaycan musiqisinin ifası üçün ən məqsədəuyğun çalğı aləti hesab edilir.

Qarmon

Belə ki, qarmon musiqi çalğı aləti öz yığcamlığına və müşayiət üçün ritm musiqi alətlərindən başqa heç nə tələb etmədiyinə görə ondan el şənliklərində, bayramlarda tez-tez istifadə edilir.

Bu çalğı alətinin tək səslili və çox səslili müşayiət üçün ifaçılıq imkanları olduğundan ondan asanlıqla istifadə etməyin mümkünlüyü xalq arasında qarmonun daha geniş yayılmasına gətirib çıxartmışdır.

Qarmon aləti cazibədar səs tembrinə malikdir. Müasir dövrdə Azərbaycanda istifadə olunan xromatik növlü qarmonun ifaçılıq xüsusiyyətləri və səs quruluşu ənənəvi rus qarmonlarından köklü surətdə fərqlidir. Azərbaycan qarmonunun yan tərəfləri ağacdən, orta hissəsi isə körüklü dördkünc qutudan ibarətdir. Qutunun daxilində ağac lövhələr üzərində xüsusi qayda ilə düzülmüş nazik metal dilçəklər yerləşdirilir. Qarmon musiqi aləti sağ və sol əlin köməyi ilə körüyü açib-bağlamaq üsulu ilə səsləndirilir.

Qarmon alətində Azərbaycan muğamları və folklor musiqi nümunələri gözəl ifa edilir.

Azərbaycan qarmon ifaçılığı tarixində məşhur qarmon ifaçıları olmuşdur. Onlardan Əhəd Əliyevi (Kor Əhəd) və onun çox dəyərli tələbələrindən Teyyub Dəmirovu, Məmmədağa Ağayevi, Adil Hüseynovu, Səfərəli Vəzirovu, Abbas Abbasovu, Hacıbala Dadaşovu, Səttar Hüseynovu və başqalarını, qadınlardan Qızxanım Dadaşovanı, Kübraxanım Əliyevanı və digərlərini göstərmək olar. Müasir qarmon ifaçılığı məktəbinin parlaq nümayəndələrindən olan respublikanın Xalq artistləri Aftandil İsrailovu, Kamil Vəzirovu və Əməkdar artist Zakir Mirzəyevi qeyd etmək lazımdır.

Musiqi dinləyək

«Vagzalı». Azərbaycan xalq rəqsi. Qarmonda ifa edir Azərbaycan Respublikasının Xalq artisti Aftandil İsrailov

«Vagzalı» Azərbaycan xalq rəqsinə el arasında həm də «Gəlin havası» deyilir. Ta qədimdən bu günə kimi bütün Azərbaycan toylarında gəlin bəy evinə yola salınanda onu bu musiqi müşayiət edir.

Notla oxuyaq

«Vagzalı». Azərbaycan xalq rəqsi

Allegro moderato

Tofiq Bakıxanov

Zakir Mirzəyev

Uzun illər notsuz ifaçılığın Azərbaycanda geniş yayılmasına baxmayaraq, Azərbaycan Respublikasının Xalq artisti, professor Tofiq Bakıxanov qarmon musiqi alətinin sirlərini dərinlən öyrənərək «Qarmon və Simfonik Orkestr üçün Konsert» əsərini yazmış və bu əsəri ilk dəfə qarmonda Əməkdar artist Zakir Mirzəyev ifa etmişdir.

Musiqi dinləyək

Tofiq Bakıxanov. «Qarmon və Simfonik Orkestr üçün Konsert»in I hissəsindən bir parça

Yeni mahnını sözləri ilə və notla bir, ikisəsli oxuyaq

İSTİQLAL BAYRAMI

*Musiqisi Rəşid Şəfəqin,
sözləri Valeh Mirzəninindir.*

Tempo di marcia

Çi - çək - lən - di e - li - miz, Nur sə - pil - di üz - lə -
rə. Ta - le - nin bu töh - fə - si Qis - mət ol - du biz - lə -
Nəqərat: Xor
-rə!.. Dü z niy - yət - li - sən bu dün - ya - da
sən, Ey mə - nim a - na Və - tə - nim!

SUALLAR

1. Qarmon çalğı aləti Azərbaycana nə vaxt gətirilmişdir?
2. Qarmon çalğı alətindən, əsasən, hansı musiqi nümunələrinin ifası zamanı istifadə olunur?
3. Hansı Azərbaycan bəstəkarı «Qarmon və Simfonik Orkestr üçün Konsert» əsərini yazmışdır?

TAPŞIRIQ: Məşhur qarmon ifaçılarından birinin yaradıcılığı haqqında təqdimat hazırla.

AZƏRBAYCAN XALQ ÇALĞI ALƏTİ — BALABAN

Balaban

hissəsi, əsasən, qoz, ərik, armud, şümşad, tut, zoğal, cır alça və innab ağaclarından hazırlanır. Bu musiqi alətini Mərkəzi Asiyada, Kabardin Balkar Respublikasında baloban, Türkiyədə isə mey adlandırırlar. Türkmənistanda bu musiqi alətinin qamış balaman və ağac balaman kimi növləri də mövcuddur. «Balaban» sözü «bala» — kiçik və «ban» — səs sözlərinin birləşməsindən yaranmışdır. Balaban bir musiqi aləti kimi Azərbaycan xalqının el bayatılarında da özünə yer tapmışdır:

Bəhruz Zeynalov

*Əzizim bala banı,
Asta çal balabanı,
Hamının balası gəldi,
Bəs mənim balam hanı?!*

XIX əsrin əvvəllərində Azərbaycan ərazilərinə kütləvi şəkildə köçürülən ermənilər xalq çalğı alətimiz olan balabanı da özününküləşdirib onu duduk, sonradan erməni duduyu adlandırmışlar. Onlar bu alətdə xüsusi coşquyla ifa edilən Azərbaycan xalq musiqi nümunələrini də mənimsəmişlər.

Musiqi dinləyək

«Sarı gəlin». Azərbaycan xalq mahnısı. Balabanda ifa edir Azərbaycan Respublikasının Əməkdar artisti Bəhruz Zeynalov

Notla oxuyaq

«Sarı gəlin». Azərbaycan xalq mahnısı

BUNU DA BİLİN

«Sarı gəlin» qədim Azərbaycan xalq mahnısı ölkəmizin gözəl güşələrindən biri olan Qarabağda el musiqiçiləri tərəfindən yaranmışdır. Bu mahnı öz gözəlliyi və tez yadda qalma xüsusiyyətinə görə digər xalqlar tərəfindən də sevilir. Bu mahnıdan bəstəkar Oqtay Rəcəbov özünün «Soprano və Kamera Orkestri üçün Konsert»ində köməkçi mövzu, «Göyçək Fatma» cizgifilm-operasında isə «Qızlar xoru» kimi istifadə etmişdir.

Musiqi dinləyək

Oqtay Rəcəbov. «Göyçək Fatma» cizgifilm-operasından «Qızlar xoru»

Balaban musiqi alətinin səs diapazonu kiçik oktavanın sol səsindən II oktavanın do səsinə kimidir.

Bu musiqi alətindən solo kimi, eyni zamanda Azərbaycan Xalq Çalğı Alətləri Orkestrinin və ansamblların tərkibində geniş şəkildə istifadə olunur.

Mahnını yada salaraq oxuyaq

ŞƏHƏRİMİZ

*Musiqisi Səid Rüstəmovun,
sözləri Mirmehdi Seyidzadəninindir.*

I

Yer üzündə şəhər olmaz
Bizim gözəl şəhər kimi.
Gecələri işıqlıdı
Al günəşli şəhər kimi.

Nəqərat:

Bakı, canım Bakı,
Fəxrım, şanıım Bakı!
Döyünən ürəyim,
Canım Bakı, qanıım Bakı!

II

Abidələr qalxıb göyə
Hər meydanda, meydançada.
Gülümsəyir qərənfillər,
Qızılgüllər hər bağçada.

Nəqərat:

Köhnə Bakı. Qız qalası

Yeni Bakı. Olimpiya stadionu

SUALLAR

1. Balaban haqqında nə bilirsən?
2. Balabanın daha hansı adları vardır?
3. Balaban hansı xalq bayatısında xatırlanır?
4. «Sarı gəlin» Azərbaycan xalq mahnısından hansı bəstəkar öz əsərində istifadə etmişdir.

TAPŞIRIQ: Balaban çalğı aləti haqqında şifahi təqdimat hazırla.

AZƏRBAYCAN XALQ ÇALĞI ALƏTİ — ZURNA

Güclü və zil səsə malik zurna çalğı aləti Azərbaycan ərazisində geniş yayılmışdır.

Zurna sözünün müxtəlif mənaları mövcuddur. Bəzi tədqiqatçılar onun fars dilindən götürülmüş «sur» — şənlik, böyük ziyafət və «nay» — qarğı, qamış sözlərinin birləşməsindən yarandığını söyləyirlər. Qeyd etmək lazımdır ki, «sur» sözü, eyni zamanda farscadan tərcümədə «qala divarı», «öküz» kimi də anlaşılr.

Zurna

Qədim şumer dilində «sur», «sir», «ser» sözləri «ifa etmək», «çalıb-oynamaq» mənasında işlədilirdi. «Kitabi-Dədə Qorqud» dastanında zurnanın qədim adı «surna» kimi verilmişdir. Altay türkləri arasında geniş yayılan bu musiqi aləti tanuklarda «zur», çuvaş, tofa və başqırdlarda isə «sur», «şoor» adlandırılır.

Beləliklə, türk xalqlarına məxsus olan və «zurna», «sırna», «sirnay», «zurnay», «surney», «surnay» və s. kimi adlanan bu musiqi alətinin adı qədim şumer dilində «çalğı», «oxuyan qarğı» deməkdir.

Digər tərəfdən qədim urartu dilində «sur» kəlməsi «silah» kimi başa düşülürdü və təbii ki, coşqulu ahəngə malik səsi olan zurnanı «sur» üstəgəl «na», yəni «döyüş neyi» adlandırırdılar. Qədim türk xalqları döyüşə gedərkən, çövkən oyunu zamanı onları zurna müşayiət edirdi.

Zurna, əsasən, ərik, qoz və tut ağacından yonularaq hazırlanır. Üst hissəsində yeddi, alt hissəsində isə bir oyuc açılr. Əlavə olaraq zurnanın ağız tərəfində daha bir dəlik var. Bu dəlik zurnanı kökləmək üçün nəzərdə tutulub.

Azərbaycanda zurnanın səs tembrinə və ölçülərinə görə cürə, orta cürə və ayaq cürə, həm də əcəmi zurna, qarazurna, şəhəbi zurna kimi növləri olmuşdur.

*Zurna çalan qadın. Təbriz
miniatürləri silsiləsindən.*

XVIII əsr

10-cu mövzu

Hazırda zurnanın orta cürə növündən geniş istifadə olunur.

Zurnaçılar dəstəsinin tərkibində əsas ifaçı olan usta və onu müşayiət edən dəmkeşdən əlavə dəf, nağara, balaban, qoşanağara, laqqutu kimi musiqi alətlərində ifa edənlər də var. Zurnanın səs diapazonu kiçik oktavanın si bemol səsinə üçüncü oktavaya do səsinə qədərdir.

BUNU DA BİLİN

Laqqutu müxtəlif ölçülü iki dördbucaq ağac qutudan ibarət zərb alətidir. Azərbaycanın Lerik, Astara, Masallı, Lənkəran, Cəlilabad rayonlarında bu alətdən daha çox istifadə edilir. Bu alət nağara, qoşanağara, qaval və başqa zərb alətləri ilə birlikdə müasir ansambl və orkestrlərin tərkibinə daxil edilir.

Musiqi dinləyək

«Bağdagülü». Azərbaycan xalq rəqsi. Zurnaçılar dəstəsinin ifasında

Notla ikisəsli oxuyaq

«Bağdagülü». Azərbaycan xalq rəqsinin melodiyasından bir parça

Moderato

Zurna musiqi alətini ilk dəfə Üzeyir Hacıbəyli «Koroğlu» operasında orkestrin tərkibinə daxil etmişdir.

Azərbaycan Respublikasının Əməkdar incəsənət xadimi, bəstəkar Cavanşir Quliyev isə 1980-ci ildə «Zurna və Simfonik Orkestr üçün Uvertürə» yazmışdır.

Musiqi dinləyək

Cavanşir Quliyev. «Zurna və Simfonik Orkestr üçün Uvertüra».
Əsərdən bir parça

Mahnını yada salaraq notla və sözləri ilə oxuyaq

ŞƏHƏRİMİZ

*Musiqisi Səid Rüstəmovun,
sözləri Mirmehdi Seyidzadəninindir.*

Allegretto

Yer ü - zün - də şə - hər ol - maz
Ge - cə - lə - ri i - şıq - lı - dı

Bi - zim gö - zəl şə - hər ki - mi
Al gü - nəş - li

Ba - kı, ca - nım Ba - kı, fəx - rim, şa - nım Ba - kı! Dö - yü - nən
ü - rə - yim, ca - nım Ba - kı, qa - nım Ba - kı

- kı Ba - kı, ca - nım Ba - kı, Fəx - rim, şa - nım Ba - kı! Dö - yü - nən ü - rə - yim,
ca - nım Ba - kı! Qa - nım Ba - kı!

SUALLAR

1. Zurna musiqi aləti haqqında nə bilirsən?
2. Zurna musiqi alətinin adının mənası nədir?
3. Bəstəkar Cavanşir Quliyev zurna musiqi aləti üçün hansı əsəri yazmışdır?

TAPŞIRIQ: Zurna musiqi alətinin yayılma arealı haqqında təqdimat hazırla.

AZƏRBAYCAN XALQ ÇALĞI ALƏTİ — TÜTƏK

Tütək

Nizami Gəncəvinin «İskəndərnamə» əsərində tütək haqqında belə bir əhvalat var. Çoban qamışlıqdan keçərkən bir qamış kəsib ondan tütək düzəldir. Onu çalıb kədərinə dağdır. Gəzintiyə çıxan İskəndər çobanın tütəkdə yanıqlı ifasını eşidir. Onu hüsuruna çağırıb tütəyin sirrini öyrənmək istəyir. Çoban tütəyi belə təsvir edir:

*Təbriz miniatürləri silsiləsindən.
XVI əsr*

*Bir quyudan göyərüb çıxmış,
Şəkərdən şirindir, mənəcə, bu qamış.
Dəldim, yaraladım öz əlim ilə,
Hələ kəsilməmiş gəlməzdi dilə.
O cansız olsa da, sevirəm cantək,
Dilsizdir, mənimçün dildir bu tütək.*

Azərbaycanda və Mərkəzi Asiya ölkələrində tütək alətini qarğıdan, ağacdən və gildən düzəldirdilər.

Tütəyin boruşəkilli gövdəsi ərik, qoz, tut ağaclarından və yaxud qamışdan hazırlanır. Gövdənin üst hissəsində yeddi, alt hissəsində isə bir oyuc olur. Alətin baş tərəfinə – borunun içərisinə yanakı kəsilmiş ağac tıxac daxil edilir.

Bu musiqi alətinin səs diapazonu kiçik oktavanın si səsindən üçüncü oktavaya do səsinə qədərdir.

Dahi Üzeyir Hacıbəyli tütək alətini Azərbaycan Xalq Çalğı Alətləri Orkestrinin tərkibinə daxil etmişdir.

Musiqi dinləyək

«Çoban bayatısı». Tütəkdə ifa edilir

Notla oxuyaq

«Çoban bayatısı»ndan bir hissə

BUNU DA BİLİN

Adətən, çobanlar tərəfindən tütək musiqi alətində ifa olunduğu üçün bu musiqi nümunəsinə «Çoban bayatısı» deyilir. Sonradan professional tütək ifaçıları tərəfindən ifa olunub. Xaraktercə həzin olan bu musiqi nümunəsi ifaçıdan yüksək ifaçılıq qabiliyyəti tələb edir.

Bəstəkar Ağabacı Rzayeva məşhur Çoban Qaraya eyniadlı mahnı həsr etmişdir. Vaxtilə çox sevilən bu mahnının girişində və nəqəratında Xalq Çalğı Alətləri Ansamblında ifa zamanı solo kimi tütək alətindən istifadə olunmuşdur. Bu mahnını Azərbaycan Respublikasının Xalq artistləri Şövkət Ələkbərova və Gülağa Məmmədov ayrı-ayrılıqda çox böyük məharətlə oxumuşlar.

Mahnı dinləyək

ÇOBAN QARA

*Musiqisi Ağabacı Rzayevanın,
sözləri Mirvarid Dilbazinindir.*

Yeni mahnı öyrənək

MÜBARƏK

*Musiqisi Əfsər Cavanşirovun,
sözləri Hikmət Ziyanıdır.*

I

Azərbaycan, bu bayram
Sənə necə yaraşır?!
Nəgmə deyir Kür, Araz,
Göy Xəzər coşub-daşır.

II

Oğlun, qızın hünərindən
Çələnglər hörür bu gün.
Dostların Bakımızın
Alnından öpür bu gün.

Nəqərat:

Gülür ellərin,
Gülür çöllərin.
Ağ günlərintək
Sənin vüqarlı,
Nurlu, baharlı
Yaşın mübarək.

SUALLAR

1. Tütək musiqi aləti haqqında nə bilirsən?
2. Tütəkdə ifa etməyi daha çox hansı peşə sahibləri sevir?
3. Tütək musiqi aləti hansı musiqi kollektivlərində istifadə olunur?
4. «Mübarək» mahnısının müəllifləri kimdir?

TAPŞIRIQ: «Tütək Azərbaycan folklorunda» mövzusunda təqdimat hazırla.

AZƏRBAYCAN XALQ ZƏRB ÇALĞI ALƏTİ — NAĞARA

Qədim eposumuz «Kitabi-Dədə Qorqud»un boylarında adı çəkilən nağara aləti ordunu savaş meydanında müşayiət edən əhəmiyyətli zərb alətlərindən biri hesab edilir.

«Kitabi-Dədə Qorqud»da belə deyilir: «Gumbur-gumbur nağaralar döyüldü, bir qiyamət savaş oldu, meydan dolu baş oldu». Dahi Nizami Gəncəvi isə savaş meydanında nağara sədalarının qələbəyə səsləməsini belə göstərir:

*Çataraq inləyir neyin nəfəsi,
Nağara əl çalır, yüksəlir səsi.*

Nağara

Göründüyü kimi, qədim hərbi savaşlarında nağaraya böyük əhəmiyyət verirdilər. Çox qədim zamanlardan Azərbaycan musiqi mədəniyyətində mövcud olan qoltuq nağara, cürə (balaca) nağara və qoşanağara kimi zərb musiqi alətləri təkmilləşərək bu günə qədər gəlib çıxmış, Xalq Çalğı Alətləri Ansamblının və Orkestrinin tərkibində layiqli yerini tuta bilmişdir. Digər tərəfdən bu çalğı aləti el şənliklərində, toy məclislərində nəfəs alətlərini və sazı müşayiət edir. Balabanı və sazı müşayiət edərkən nağara ovucun içi və barmaqlarla, zurnanı müşayiət zamanı isə ağac çubuqlarla çalınır. Çox qədim keçmişdə zərb musiqi alətinin üstünə qurd dərisindən üzlük çəkilirdi. Bu haqda dahi Nizami Gəncəvi belə yazırdı:

*Coşdu qurd gönündən olan
nağara,
Dünyanın beynini gətirdi
zara.*

Cürə (balaca) nağara

Qoşanağara

Musiqi dinləyək

«Yallı». Azərbaycan xalq rəqsi. Zurnaçılar dəstəsinin ifasında

Nağaranın müşayiəti ilə «Yallı» rəqsi

Notla oxuyaq

«Yallı». Azərbaycan xalq rəqsinin melodiyasından bir parçanı ikisəsli oxuyaq

«Yallı» Azərbaycan xalq rəqsi bəstəkar yaradıcılığında da özünə yer tapmışdır. Cahangir Cahangirov Xalq Çalgı Alətləri Orkestri üçün «Yallı» əsərində qədim zərb alətlərimizdən geniş istifadə etmişdir.

Musiqi dinləyək

Cahangir Cahangirov. «Xalq Çalgı Alətləri Orkestri üçün Yallı»

Mahnını notla və sözləri ilə oxuyaq

MÜBARƏK

Musiqisi Əfsər Cavanşirovun,
sözləri Hikmət Ziyandır.

Allegretto *mf*

A - zər - bay - can, bu bay - ram sə - nə ne - cə ya - ra - şır,
sə - nə ne - cə ya - ra - şır. Nəğ - mə de - yir Kür, A - raz,
Göy Xə - zər co - şub - da - şır, göy Xə - zər co - şub - da - şır
Nəqərat:
Gü - lür el - lə - rin, gü - lür çöl - lə - rin. Ağ gün - lə - rin -
tək sə - nin vü - qar - ılı, nur - lu, ba - har - ılı
1. ya - şın mü - bə - rək! 2. Ya - şın mü - bə rək!

SUALLAR

1. Hansı Azərbaycan zərb alətlərini tanıyırsan?
2. Qədim zamanlarda zərb alətlərindən necə istifadə olunurdu?
3. Xalq Çalgı Alətləri Orkestri üçün «Yallı» hansı bəstəkarın əsəridir?

TAPŞIRIQ: Qoltuq nağara, cürə nağara və qoşanağaranın ifa xüsusiyyətləri haqqında qısa təqdimat hazırla.

AZƏRBAYCAN XALQ ZƏRB ÇALĞI ALƏTLƏRİ — DƏF, QAVAL VƏ DÜMBƏK

Dəf

Qaval

Dümbək

Azərbaycanda zərb çalğı alətlərinin tarixi ibtidai yaşayış dövrlərinə gedib çıxır. Bu dövrlərdə insanlar müəyyən vasitələrlə ritmlər yaratmışlar. Azərbaycanın qədim insan məskəni olan Qobustanda, Cingirdağın ətəklərində on-on iki min il əvvələ aid edilən qaya rəsmləri ilə yanaşı, «Qaval daşı» adlanan böyük bir qaya parçası da var. Bu qayanı əl, ayaq və hansısa bir cisimlə döyəclədikdə qavalın tembrinə uyğun səslər alınır. Belə güman edilir ki, həmin qaya daşı qədim əcdadlarımız tərəfindən zərb aləti kimi istifadə olunmuş və bu günə «Qaval daşı» adı ilə gəlib çıxmışdır.

*Balaban və qavalın
müşayiəti ilə musiqi məclisi.
Təbriz miniatürləri
silsiləsindən. XVI əsr*

Azərbaycan və eyni zamanda Mərkəzi Asiya xalqları, xüsusilə türkmən, özbək, uyğur və qaraqalpaq xalqlarının milli musiqi mədəniyyətində dap, deprek kimi tanınan dəf musiqi alətinin yaranması çox qədimlərə gedib çıxır.

Bəzi mənbələrdə «dəf» (daf, taf) kəlməsinin qədim şumer dilindəki «dup» (lövhə) sözündən götürüldüyü göstərilir. Azərbaycanda qədim zamanlardan bu günə kimi xanəndələr təsnifləri, xalq mahnılarını oxuyarkən həm də əllərindəki dəflə özünün və müşayiətçi musiqiçilərin (tar, kamança) ifasına ritm tuturlar. Ona görə də hər bir xanəndə, eyni zamanda dəf də çalmaq bacarmalıdır.

Musiqi dinləyək

«Dilkeş təsnifi». İfa edir Xalq artisti Arif Babayev, müşayiət edirlər tarda — Bəhram Mansurov, kamançada — Elman Bədəlov

Notla oxuyaq

«Bayatı-Şiraz» rəngindən bir parça. Musiqisi Əhsən Dadaşovundur

BUNU DA BİLİN

Notla ifa edilən «Bayatı-Şiraz» rəngini məşhur tarzən və ud ifaçısı Əhsən Dadaşov yazmışdır.

Qaval Azərbaycanın ən qədim milli zərb alətidir. Bu alət Azərbaycanda, Türkiyədə, Mərkəzi Asiya xalqları arasında geniş yayılmış çaldırma, qaval, çirmenda, dangira kimi tanınan birüzlü zərb alətləri qrupuna aiddir. Qavalın sağanağı, bir qayda olaraq, qoz ağacından hazırlanır. Eni 60–75, diametri 340–450 millimetərə çatır. Onun daxili hissəsinə çevrə boyu 60–70 halqa bərkidilir. Üzərinə nərə balığının xüsusi üsulla aşılannmış dərisi çəkilir.

«Qaval» sözü «içi boş əşya» mənasını verən «qav» (qab) türk kəlməsindən əmələ gəlmişdir.

Əminə Dilbazi

Ekranda rəqsə tamaşa edək və dinləyək

«Qavalla rəqs». İfa edir Xalq artisti Əminə Dilbazi

Dümbək — milli musiqi mədəniyyətimizə aid olan bu zərb aləti Cənubi Qafqazda ancaq azərbaycanlılara mənsubdur.

Türk xalqları arasında dümbələk, donbek, tombak, dumbəy, darbaki, debulak kimi adlandırılan bu zərb musiqi aləti Türkiyədə və Yunanıstanda darbuka kimi tanınır.

Alman səyyahı və diplomatı Adam Oleari (XVII əsr) dümbəyin gildən dıbsız küp şəklində hazırlandığını yazıb. Səyyah qeyd edib ki, Novruz bayramında uşaqlar və gənclər dümbəyin müşayiətində oxuyub, rəqs edirdilər.

Bu musiqi aləti XX əsrin əvvəllərində unudulsa da, hazırda Xalq Çalğı Alətləri Ansamblı və Orkestrinin tərkibində öz yerini tapmışdır.

Dümbək zərb aləti vasitəsilə rəqs musiqisinin ritmi bütün xırdalıqlarına qədər səsləndirilə bilər.

Bəstəkar Nəriman Məmmədovun Xalq Çalğı Alətləri Orkestri üçün yazdığı «Zərbi-muğam» əsərində dümbək zərb alətindən məharətlə istifadə edilmişdir.

Mahnını yada salaq, solo və ikisəsli oxuyaq

MÜBARƏK

Musiqisi Əfsər Cavanşirovun, sözləri Hikmət Ziyandır.

SUALLAR

1. Hansı Azərbaycan zərb alətlərini tanıyırsan?
2. Dəf zərb çalğı aləti haqqında nə deyə bilərsən?
3. Qaval və dümbək zərb musiqi alətləri haqqında nə bilirsən?

TAPŞIRIQ: Azərbaycan zərb çalğı alətləri haqqında şifahi təqdimat hazırla.

Çap

AZƏRBAYCAN DÖVLƏT AKADEMİK OPERA VƏ BALET TEATRİ

*Azərbaycan Dövlət Akademik
Opera və Balet Teatrı*

1920-ci ildə Azərbaycanda Birləşmiş Dövlət Teatrı adlı mədəniyyət ocağı yaradılıb. Artıq 1924-cü ildən opera truppası Birləşmiş Dövlət Teatrından ayrılaraq müstəqil fəaliyyət göstərməyə başlayıb. 1928-ci ildən teatra Mirzə Fətəli Axundovun adı verilir və 1959-cu ildən bu teatr Akademik Opera və Balet Teatrı adlanır. Bu gün xalqımızın sahib olduğu Akademik Opera və Balet Teatrının binasının inşa etdirilməsinin çox maraqlı tarixi var. Belə ki, 1910-cu ilin sonlarında Rusiyadan Bakıya çox məşhur opera müğənnisi olan bir qadın qastrol səfərinə gəlir. Müğənninin şərəfinə verilən ziyafətlərin birində neft milyonçuları Mayılov qardaşlarından biri qonaqdan Bakıya

bir də nə vaxt gələcəyini soruşduqda, o: «Heç vaxt», — deyə cavab verir. Bunun səbəbini isə müğənni belə açıqlayır: «Belə böyük şəhərdə oxumağa opera teatrı yoxdursa, gəlməyimin nə mənası var?»

Milyonçu Mayılova bu cavab çox pis təsir edir və o, qonağa söz verir ki, bir il ərzində opera teatrı üçün əzəmətli bina tikdirəcək. Bu fikri dəstəkləyən xeyriyyəçi Hacı Zeynalabdin Tağıyev belə bir binanı bir ilə inşa etdirməyin qeyri-mümkün olduğunu iddia edir və əgər bu teatr binası deyilən müddətdə tikilib sona çatarsa, onun bütün xərclərini öz üzərinə götürəcəyini bildirir.

İki milyonçu mərc gəlirlər və nəticədə teatrın binası bir ilə deyil, on aya hazır olur.

Beləliklə, artıq 1920-ci ildən bu günə kimi Opera və Balet Teatrı bu möhtəşəm binada fəaliyyət göstərir.

Azərbaycanın opera sənətinin tarixi 1908-ci il yanvarın 12-dən, yeni Üzeyir Hacıbəylinin «Leyli və Məcnun» operasının tamaşaya qoyulduğu gündən başlayır.

Sonralar Zülfüqar Hacıbəyovun «Aşıq Qərib» (1913), Müslüm Maqomayevin «Şah İsmayıl» (1919) kimi operaları da tamaşaya qoyulur. Daha sonra teatrın repertuarı Reynqold Qliyerin klassik opera janrında yazılmış «Şahsənəm» (1927), Müslüm Maqomayevin «Nərgiz» (1935), Üzeyir Hacıbəylinin «Koroğlu» operaları ilə zənginləşdi.

Musiqi dinləyək

Müslüm Maqomayev. «Şah İsmayıl» operasının «Uvertüra»sından bir parça

Keçən əsrin 40-cı illərində Əfrasiyab Bədəlbəylinin «Qız qalası» (1940) baleti və «Nizami» (1948) operası, Qara Qarayevin və Cövdət Hacıyevin «Vətən» (1945), Niyazinin «Xosrov və Şirin» (1942) operaları, Fikrət Əmirovun «Min bir gecə» (1979) baleti də məhz Opera və Balet Teatrının səhnəsində tamaşaya qoyulur.

Notla oxuyaq

Əfrasiyab Bədəlbəyli. «Qız qalası» baleti. «Müqəddimə»dən bir parça

Keçən əsrin 50-ci illərində Fikrət Əmirovun «Sevil» (1953), Cahan-gir Cahangirovun «Azad» (1957) operaları Opera və Balet Teatrının səhnəsində oynanıb.

Soltan Hacıbəyovun «Gülşən» (1950), Qara Qarayevin «Yeddi gözəl» (1952), «İldırımli yollarla» (1961), Arif Məlikovun «Məhəbbət əfsanəsi» (1962), Əsrəf Abbasovun «Qaraca qız» (1965) baletləri də bu teatrda böyük müvəffəqiyyətlə tamaşaya qoyulub.

14-cü mövzu

Sonradan digər bəstəkarlarımızın yazdığı opera və balet əsərləri də məhz bu teatrda səhnə həyatının başlanğıcını qoymuşdur.

Musiqi dinləyək

Fikrət Əmirov. «Sevil» operası. «Vals»dan bir parça

Mahnını notla birsəsli oxuyaq

ÇAYIMIZIN ADI VAR (Azərbaycan xalq mahnısı)

Mahnı şən xarakterlidir və əvvəldən sonadək unison kimi ifa olunur. Mahnının melodiyasını oxuyarkən liqaları dəqiq yerinə yetirmək lazımdır.

SUALLAR

1. Azərbaycan Dövlət Akademik Opera və Balet Teatrının binasını kim tikdirib?
2. Azərbaycan Dövlət Akademik Opera və Balet Teatrının binasında ilk dəfə hansı opera səhnələşdirilib?
3. «Çayımızın adı var» mahnısının müəllifi kimdir?

TAPŞIRIQ: Azərbaycan Dövlət Akademik Opera və Balet Teatrı haqqında şifahi təqdimat hazırla.

«ŞAHSƏNƏM» OPERASI VƏ RUS BƏSTƏKARI REYNQOLD QLIYER

*Reynqold
Qliyer*

Hələ 1924—1928-ci illərdə Azərbaycan incəsənəti, xüsusilə də milli opera janrı ətrafında çoxlu sayda mübahisələr aparılırdı. Milliyyətçə alman olan rus bəstəkarı Reynqold Qliyerin yazdığı «Şahsənəm» operası bu mübahisələrə son qoydu. «Şahsənəm» — Azərbaycan mövzusunda yazılmış ilk klassik tipli operadır.

*Cabbar
Qaryağdıoğlu*

*Qurban
Pirimov*

Belə ki, o vaxta kimi Azərbaycanda başda Üzeyir Hacıbəyli olmaqla bir sıra bəstəkarlar, əsasən, muğam-operaları yazmışdılar. Dahi Üzeyir Hacıbəyli 1927-ci ildə «Şahsənəm» operası haqqında belə yazırdı: «Şahsənəm» operası ilə Azərbaycanda yeni opera mədəniyyətinin əsası qoyuldu». Reynqold Qliyer «Şahsənəm» operasının məzmununu qədim «Aşiq Qərib» dastanından götürmüşdür. Qeyd etmək lazımdır ki, vaxtilə

*Cəfər
Cabbarlı*

bu xalq dastanına rus şairi Mixail Lermontov da müraciət etmişdi. Bu operanın yaradılması mərhələsində məşhur xanəndə Cabbar Qaryağdıoğlu, tarzən Qurban Pirimov və dramaturq Cəfər Cabbarlı məşhur bəstəkara kömək etmiş, ona milli musiqimiz, xalq mahnı və rəqslərimiz, aşiq musiqimiz və digər Azərbaycan xalq musiqi janrları haqqında məlumatlar vermişlər. Bu opera 1927-ci ildə ilk dəfə Azərbaycanda rus dilində, 1934-cü ildə isə böyük dramaturq Cəfər Cabbarlının librettosu əsasında Azərbaycan dilində tamaşaya qoyulmuşdur.

1938-ci ildə «Şahsənəm» operası Moskvada keçirilən Azərbaycan İncəsənəti Günlərində Azərbaycan dilində tamaşaya qoyulmuşdur.

**Şövkət
Məmmədova**

Musiqi dinləyək

**Reynqold Qliyer. «Şahsənəm» operasından
«Ənzəli» rəqsi**

Qeyd etmək lazımdır ki, Reynqold Qliyer «Şahsənəm» operasında 30-dan çox Azərbaycan xalq mahnı və rəqslərindən, zərbi-muğamlardan çox geniş istifadə etmişdir. Məhz «Şahsənəm» operası sonradan respublikamızda sırf Avropa operası janrında yeni milli operalarımızın yaranmasına səbəb olmuşdur. Məşhur opera vokal ifaçısı Şövkət Məmmədova bu operada Şahsənəm obrazını böyük məharətlə ifa etmişdir.

Musiqi dinləyək

Reynqold Qliyer. «Şahsənəm» operasından «Şahsənəmin ariyası»

Notla oxuyaq

«Ənzəli» xalq rəqsindən bir parça. Not yazısı Reynqold Qliyerindir

Reynqold Qliyer «Şahsənəm» operasının uvertürasında «Arazbarı», «Toy yürüşü» musiqisindən, «Qarabağ şikəstəsi» ritmik muğamından, «Çahargah» muğam improvizasiyasından, «Sus, mənim çiçəyim» Azərbaycan xalq mahnısından istifadə etmiş və bununla da dahi rus bəstəkarı Mixail Qlinkanın ənənələrini məharətlə davam etdirmişdir.

BUNU DA BİLİN

«Ənzəli» Azərbaycan milli rəqs təqribən 1880–1890-cı illərdə Bakıda yaranmış rəqs melodiyasıdır. İfa tərzı aramlı, süzgün, melodiya-sı «qocayana»dır. «Ənzəli» toyun əvvəlində oynanan ənənəvi rəqsdir. Bu rəqsı, adətən, yaşlılar oynayır. Xanə ölçüsü 3/4-dür, animato tempində və minor tonallığında səslənir.

Mahnını notla və sözləri ilə oxuyağ

ÇAYIMIZIN ADI VAR
(Azərbaycan xalq mahnısı)

Allegretto
mf

Ça - yı - mı - zın a - dı var, yar, yar,
Ə - tir - li xoş da - dı var, yar, hey.
Çay - da bi - zim qız - la - rın, yar, yar,
Can - la - rı - nın o - du var, yar, hey.

I

Çayımızın adı var, yar, yar,
Ətirli xoş dadı var, yar, hey.
Çayda bizim qızların, yar, yar,
Canlarının odu var, yar, hey.

II

Xoş çayımız var bizim, yar, yar,
Çay bağımız var bizim, yar, hey.
Bu şərəfli əməyə, yar, yar,
Marağımız var bizim, yar, hey.

III

Çay gülü gül yarpağı, yar, yar,
Qızların gül yanağı, yar, hey.
Məxmər çayı bəyənir, yar, yar,
Bizim yerin qonağı, yar, hey.

IV

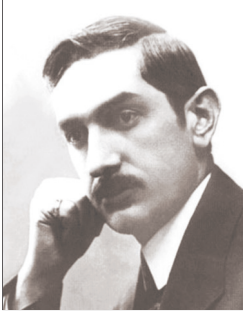
Çayları saya-saya, yar, yar,
Gözümü saldım çaya, yar, hey.
Armudu fincan ilə, yar, yar,
Çay gətirin ortaya, yar, hey.

SUALLAR

1. «Şahsənəm» operasının müəllifi kimdir və onun haqqında nə bilirsən?
2. «Şahsənəm» operası üzərində işləyərkən Reynqold Qliyerə kimlər kömək göstərmişdir?
3. «Çayımızın adı var» mahnısında Azərbaycan çayının hansı keyfiyyətləri sadalanır?

TAPŞIRIQ: Reynqold Qliyer haqqında şifahi təqdimat hazırla.

MÜASİR MÖVZUDA İLK AZƏRBAYCAN OPERASI

Müslüm Maqomayev

Azərbaycanda müasir mövzuda yazılmış ilk opera böyük bəstəkar Müslüm Maqomayevin Hüseyn Cavidin «Çobanlar» radio-pyesinin süjeti əsasında yazdığı «Nərgiz» operasıdır. Bu əsərdə müasir mövzu klassik opera janrı ilə bir-birini tamamlamışdır. Operada Azərbaycan kəndlərinin birində xalqın onları istismar edənlərə qarşı

mübarizəsi musiqi dili vasitəsilə təsvir olunur.

Əsərin əsas qəhrəmanları kəndli qız Nərgiz və çoban Əlyardır. Opera tamaşaya qoyulduqdan sonra bəstəkar «Nərgiz» əsəri üzərində bir daha işləmək və onun ikinci redaksiyasını yazmaq qərarına gəlir. Lakin Müslüm Maqomayevin 1937-ci ildə qəfil ölümü onun arzusunun

*«Nərgiz» operasından
«Əlyarın ariyası». İfa edir
Rəşid Behbudov*

həyata keçməsinə mane olur və əsəri ReyNQold Qliyer və Niyazi tamamlayırlar. 1938-ci ildə «Nərgiz» operası Moskva şəhərində keçirilən Azərbaycan Musiqisi Dekadasında, elə həmin ildə də Azərbaycan Dövlət Opera Balet Teatrında tamaşaya qoyulur. Bəstəkar operada mahnı janrına yaxın təsniflərdən, rənglərdən geniş istifadə etmişdir.

Nərgiz və Əlyarın ariyalarında Müslüm Maqomayev müxtəlif muğam intonasiyalarına müraciət edir.

Musiqi dinləyək

Müslüm Maqomayev. «Nərgiz» operasından «Əlyarın ariyası» (I pərdədən)

«Əlyarın ariyası» intonasiyasına görə xalqımızın çox sevdiyi «Çoban bayatısı»na yaxındır.

Notla və sözləri ilə oxuyaq

Müslüm Maqomayev. «Nərgiz» operası. «Əlyarın ariyası»ndan bir parça

Moderato

Mə - nə ver-məz ye - ni bir nə - şə gö - zəl mən-zə-rə - lər

Mə - ni gül - dür - mə - di, gül - dür - mə - di,

di, Gül - dür - mə - di bir an bu tə - bi - ət, bu fə - za!

Musiqi dinləyək, onu notla və sözləri ilə oxuyaq

Müslüm Maqomayev. «Nərgiz» operasının III pərdəsindən «Nərgizin qəmli mahnısı»

Adagio*mf*

Sev-gim su-dan saf- dır, gül - dən in - cə - dir, la-kin mə - nə hə-yat

bir iş - gən - cə - dir. Da-im in - lə - yi- rəm - qəm - lə - rim -

lə - mən. Xə-yal - pə - rəst o - lur in - ti - zar çə - kən.

Lirik xarakterli bu ariyada operanın qəhrəmanı Nərgizin çoban Əlyara olan sevgisi çox emosional şəkildə öz əksini tapır.

Çox qəmli melodiyası olan «Nərgizin qəmli mahnısı» «Şüştər» Azərbaycan klassik muğamının intonasiyalarına əsaslanır və kədərli xarakterə malikdir.

Qeyd etmək lazımdır ki, bəstəkar xor üçün yazdığı musiqidə «Turacı» Azərbaycan xalq rəqsinin melodiyasından, «Nərgizin qəmli mahnısı»nda «Çıxdım qaya başına», III pərdədə səslənən xorda «Bağçadan gələn səs», I pərdənin final xorunda isə «Gün, çıx» Azərbaycan xalq mahnılarından istifadə etmişdir.

Yeni mahnı öyrənək

GƏNCLİYİMİZ

I

Gündə yeni zəfər çalır,
Səhralarda şəhər salır,
Dalğalardan işıq alır
Gəncliyimiz, gəncliyimiz.

Nəqərat:

Bayraq kimi ucalmışdır
Gəncliyimiz, gəncliyimiz.
Vətənimdən dərs almışdır
Gəncliyimiz, gəncliyimiz.

*Musiqisi Rauf Hacıyevin,
sözləri Tofiq Mütəllibovundur.*

II

Xam torpağa həyat verir,
Boz düzlərə nicat verir,
Hər bir zaman öndə gedir
Gəncliyimiz, gəncliyimiz.

Nəqərat:

Marciale

Gün-də ye-ni zə - fər ça - lır, səh-ra-lar-da şə - hər sa -
lır, dal - ğa - lar - dan i - şıq a - lır gənc - li - yi - miz, gənc - li - yi
miz. Bay - raq ki - mi u - cal - mış - dır gənc - li - yi - miz,
gənc - li - yi - miz! Və - tə - nim - dən dərs al - mış - dır
gənc - li - yi - miz, gənc - li - yi - miz, gənc - li - yi - miz,
1. gənc - li - yi - miz, 2. gənc - li - yi - miz!

SUALLAR

1. «Nərgiz» operasını hansı bəstəkar yazmışdır?
2. «Nərgiz» operasında hansı xalq musiqilərimizdən istifadə olunub?
3. Müslüm Maqomayevin vəfatından sonra «Nərgiz» operası üzərində işi kimlər davam etdirmişdir?
4. «Gəncliyimiz» mahnısının müəllifləri kimdir?

TAPŞIRIQ: «Gəncliyimiz» mahnısının müəllifləri haqqında təqdimat hazırla.

MÜSLÜM MAQOMAYEV ADINA AZƏRBAYCAN DÖVLƏT FİLARMONİYASI

Xalq və professional musiqimizin inkişafında Müslüm Maqomayev adına Azərbaycan Dövlət Filarmoniyasının əvəzolunmaz xidmətləri var.

Dövlət Filarmoniyası 25 may 1936-cı ildə yaradılıb. Filarmoniyanın binası 1910–1912-ci illərdə «İctimai iclasların yay evi» adı ilə tikilib. Qeyd etmək lazımdır ki, bu binada konsert və əyləncə tədbirləri tez-tez keçirilirdi. Bina bu məqsədlə 1936-cı ilədək istifadə edilmişdir.

1937-ci ilin avqust ayının 11-də Azərbaycan SSR Xalq Komissarları Sovetinin qərarı ilə bu binada yerləşən Azərbaycan Dövlət Filarmoniyasına görkəmli Azərbaycan bəstəkarı Müslüm Maqomayevin adı verilib.

Azərbaycan Dövlət Filarmoniyasında yeddi müxtəlif tərkibli musiqi kollektivi fəaliyyət göstərir. Bunlardan Üzeyir Hacıbəyli adına Azərbaycan Dövlət Simfonik Orkestrini xüsusilə qeyd etmək lazımdır. Belə ki, Azərbaycanda yaranan ilk simfonik orkestr məhz bu musiqi kollektividir.

Respublikamızın aparıcı musiqi kollektivlərindən biri də Azərbaycan Dövlət Xor Kapellasıdır. Bu kollektiv 1966-cı ildə Azərbaycan Dövlət Filarmoniyasının tərkibində yaradılmışdır.

Azərbaycan Dövlət Filarmoniyası

*Müslüm Maqomayev, Niyazi və
Simfonik Orkestr*

Azərbaycan Dövlət Xor Kapellası

Musiqi dinləyək

Cahangir Cahangirov. «Çahargah» xor əsərindən bir parça

**Qara Qarayev adına
Azərbaycan Dövlət Kamera Orkestri**

Azərbaycan musiqi mədəniyyətinin inkişafında böyük rolu olan musiqi kollektivlərindən biri də Qara Qarayev adına Azərbaycan Dövlət Kamera Orkestridir. Bu orkestr 1964-cü ildə Qara Qarayev və Fikrət Əmirovun təşəbbüsü ilə yaradılıb.

1969-cu il dekabrın 1-də Azərbaycan Dövlət Filarmoniyasının tərkibində Azərbaycan Dövlət Rəqs Ansamblı yarandı.

Musiqi dinləyək

Fikrət Əmirov. «Nizami» simfoniyası. «Skertso» adlanan II hissədən bir parça

Adları qeyd olunan musiqi kollektivlərindən başqa, Dövlət Filarmoniyasının tərkibində Fikrət Əmirov adına Azərbaycan Dövlət Mahnı və Rəqs Ansamblı, Azərbaycan Dövlət Fortepiano Triosu, Azərbaycan Dövlət Simli Kvarteti də fəaliyyət göstərir.

Notla oxuyaq

BƏH-BƏH

(Azərbaycan xalq mahnısı)

Qeyd etmək lazımdır ki, bu mahnı uzun illər Azərbaycan Dövlət Mahnı və Rəqs Ansamblının repertuarında uğurla ifa edilmişdir.

Yeni mahnını sözləri ilə və notla oxuyaq

BABANIN YOLU DAŞDI (Azərbaycan xalq mahnısı)

Babanın yolu daşdı,
Zəhməti bizə xoşdu.
Qurban olaq Babaya,
Baba hamıdan başdı,
Hey Baba, can Baba,
Hey Baba, can Baba.

SUALLAR

1. Azərbaycan Dövlət Filarmoniyasına nə vaxt görkəmli bəstəkar Müslüm Maqomayevin adı verilib?
2. Azərbaycan Dövlət Filarmoniyasının tərkibində hansı musiqi kollektivləri var?
3. «Babanın yolu daşdı» mahnısının müəllifi kimdir?

TAPŞIRIQ: «Babanın yolu daşdı» xalq mahnısının xarakteri, melodiyası, ritmi haqqında danış.

ÜZEYİR HACIBƏYLİ ADINA AZƏRBAYCAN DÖVLƏT SİMFONİK ORKESTRİ

*Üzeyir Hacıbəyli adına Azərbaycan
Dövlət Simfonik Orkestri və Azərbaycan Dövlət Xor Kapellası*

Keçən əsrin 30-cu illərində Azərbaycan musiqi mədəniyyətində gənc bəstəkarlardan Qara Qarayev, Cövdət Hacıyev, Soltan Hacıbəyov və digərləri Simfonik Orkestr üçün müxtəlif janrlarda və olduqca məzmunlu əsərlər yazırdılar. Əlbəttə ki, gənc bəstəkarların Üzeyir Hacıbəylinin rəhbərliyi və məsləhətilə yaranan əsərlərini ifa etmək lazım idi.

Məhz bu baxımdan, 1936-cı ildə yaranan Azərbaycan Dövlət Filarmoniyasında 1938-ci ildə sərbəst bir yaradıcı kollektiv — Simfonik Orkestr fəaliyyətə başlayır. Uzun illər ərzində bu kollektivin bədii rəhbəri və baş dirijoru maestro Niyazi olmuşdur. Çingiz Hacıbəyov, Əfrasiyab Bədəlbəyli də bu kollektivə dirijorluq etmişlər. 1984-cü ildən Üzeyir Hacıbəyli adına Azərbaycan Dövlət Simfonik Orkestrinin bədii rəhbəri və baş dirijoru Xalq artisti, Dövlət mükafatı və «Şöhrət» ordeni laureatı Rauf Abdullayev olmuşdur. Məhz belə bir Simfonik Orkestrin yaranması ilə o dövrdə fəaliyyət göstərən gənc bəstəkarlar qarşısında yeni simfonik əsərlərin yazılması tələbi qoyuldu. Müxtəlif filmlərə yazılmış musiqi əsərləri Simfonik Orkestrin ifasında səsləndirildi. Maqnit lentinə yazdırıldı. Məhz bu orkestr Qara Qarayevin «Leyli və Məcnun» simfonik poemasının, «Yeddi gözəl» baletindən süitanın, Fikrət Əmirovun «Şur» və «Kürd-ovşarı» simfonik muğamlarının, Soltan Hacıbəyovun «Karvan» simfonik şəklinin, Cövdət Hacıyevin «Sülh uğrunda» simfonik poemasının, Niyazinin «Rast» simfonik muğamının və digər Azərbaycan simfonik musiqisinin ilk ifaçısı olmuşdur.

Musiqi dinləyək

Fikrət Əmirov. «Kürd-ovşarı» simfonik muğamından bir parça

Qeyd etmək lazımdır ki, o dövrdə yazılan simfonik əsərlər xalq mahnılarına, təsniflərə, rənglərə əsaslanırdı. Bəstəkar-dirijor Niyazinin «Rast» simfonik muğamında «Əlində sazın qurbanı» adlı xalq mahnısından təsnif əvəzinə istifadə edilmişdir.

Musiqi dinləyək

Niyazi. «Rast» simfonik muğamından «Əlində sazın qurbanı»

Notla oxuyaq**ƏLİNDƏ SAZIN QURBANI**

(Azərbaycan xalq mahnısı)

Allegretto

Dinlədiyimiz və notla oxuduğumuz musiqi nümunəsindən görünür ki, bəstəkar-dirijor Niyazinin «Rast» simfonik muğamında xalq mahnısının melodiyasından olduğu kimi, heç bir dəyişiklik olunmadan istifadə edilmişdir.

Yeni mahnı öyrənək

ƏZİZ ANA

*Musiqisi Ədilə Hüseynzadənin,
sözləri Ramiz Məmmədovundur.*

I

Getsəm hər yana,
Sevimli ana,
Səni anaram,
Alovlanaram.

Nəqərat:

Bu ömrüm, günüm,
Başına dönüm,
Bircə sənsən, əziz ana,
Ey ürəyi təmiz ana.

II

Laylan səsidir
Kürün, Arazın.
Bircə günüm də
Sənsiz olmasın.

Nəqərat:

*Vije-Lebren, Mari Elizabet Luiza.
Paris, XVIII—XIX əsr.
Avtoportret. «Ana və uşaq»*

SUALLAR

1. Üzeyir Hacıbəyli adına Azərbaycan Dövlət Simfonik Orkestri nə vaxt yaradılmışdır?
2. Uzun illər Azərbaycan Dövlət Simfonik Orkestrinə kim rəhbərlik etmişdir?
3. «Əziz ana» mahnısının müəllifləri kimdir?

TAPŞIRIQ: «Ədəbiyyatda və musiqidə ana obrazı» mövzusunda təqdimat hazırla.

AZƏRBAYCAN DÖVLƏT XOR KAPELLASI

Azərbaycan Dövlət Xor Kapellası 1966-cı ildə Azərbaycan Dövlət Filarmoniyasının nəzdində yaradılmışdır. Yarandığı gündən 1996-cı ilə qədər bu kollektivə Əməkdar incəsənət xadimi, xormeystr Eduard Novruzov rəhbərlik etmişdir. 1996-cı ildən Azərbaycan Dövlət Xor Kapellasına Xalq artisti, professor Gülbacı İmanova rəhbərlik edir. Bu kollektiv mövcud olduğu illər ərzində Azərbaycan və bir sıra xarici ölkə bəstəkarlarının xor əsərlərini məharətlə ifa etmişdir.

*Müslüm Maqomayev adına
Azərbaycan Dövlət Filarmoniyası*

Azərbaycan Dövlət Xor Kapellası bəstəkarlardan Cahangir Cahangirovun «Füzuli» kantatasını, «Çahargah» əsərini, Nazim Əliverdibəyovun «Bayatı-Şiraz» xor kompozisiyasını, Oqtay Rəcəbovun «Segah-zabul» muğam kompozisiyasını, «Çingiz» simfoniya-rekviyem əsərini, Vasif Adıgözəlovun «Qarabağ» oratoriyasını, Volfqanq Motsartın «Rekviyem»-ini və digər mürəkkəb quruluşlu əsərləri ifa etmişdir.

Azərbaycan Xor Kapellası. Dirijor Gülbacı İmanova

19-cu mövzu

Azərbaycan Dövlət Xor Kapellasında soprano, alt, tenor və bas kimi səs qrupları var.

Əgər Xor Kapellasını Simfonik Orkestr, yaxud royal musiqi aləti müşayiət etmirsə, ona «a kapella» (müşayiətsiz) deyilir.

Cahangir Cahangirov

Musiqi dinləyək

Cahangir Cahangirov. «Füzuli» kantatasının II hissəsi

Dinlənilən Cahangir Cahangirovun «Füzuli» kantatasının II hissəsində solo, Xor Kapellası və Simfonik Orkestr ifa prosesində birgə iştirak edirlər. İlk dəfə kantatanın II hissəsi Xalq artisti Şövkət Ələkbərovanın solo ifasında səslənmişdir. Əsərin dirijoru isə maestro Niyazi olmuşdur.

Notla və sözləri ilə oxuyaq

Cahangir Cahangirov. «Füzuli» kantatasının II hissəsindən bir parça

Moderato

Mə-ni can- dan u - san - dır - dı, Cə - fa - dan yar u-san-maz -

mı?_ U- san- maz - mı? Fə-lək-lər yan - dı a - hım - dan, Mu-ra-dım

şə - mi yan-maz - mı, mu-ra-dım şə - mi yan-maz - mı?

Musiqi dinləyək

Nazim Əliverdibəyov. A kapella xor kollektivi üçün «Bayatı-Şiraz»

Bu əsər müşayiətsiz Xor Kapellası üçün yazılmışdır.

Yeni mahnı öyrənək

NOVRUZ BAYRAMI

*Musiqisi Rəşid Şəfəqin,
sözləri Sabir Mustafanıdır.*

I

Səməni gətirin,
Miz üstünə qoyun, hey!
Kos-kosanı başlayaq,
Gözəldir bu oyun, hey!

Nəqərat (xor):

Yaz coşdurur adamı,
Gəlir Novruz bayramı!

II

Bir nimçəyə düzülün
Yeddi löyün şirniyyat:
Qoğal, qovut, paxlava,
İydə, badam, qoz, nabat.

Nəqərat (xor):

SUALLAR

1. Azərbaycan Dövlət Xor Kapellası nə vaxt yaranmışdır?
2. Azərbaycan Dövlət Xor Kapellası üçün hansı bəstəkarlar əsərlər yazmışdır?
3. A kapella nədir?

TAPŞIRIQ: «Novruz bayramı digər ölkələrdə» mövzusunda təqdimat hazırla.

QARA QARAYEV ADINA AZƏRBAYCAN DÖVLƏT KAMERA ORKESTRİ

Nazim Rzayev

Azərbaycan Dövlət Filarmoniyasının tərkibində olan musiqi kollektivlərindən biri də Dövlət Kamera Orkestridir. Bu musiqi kollektivi məşhur Azərbaycan bəstəkarları Fikrət Əmirov və Qara Qarayevin təşəbbüsü ilə 1964-cü ildə yaradılıb. 1964-cü ildən 1992-ci ilə qədər orkestrin bədii rəhbəri Dövlət Mükafatı laureatı, SSRİ və Azərbaycan Respublikasının Xalq artisti Nazim Rzayev, 1995-ci ildən 1997-ci ilədək Əməkdar incəsənət xadimi Yaşar İmanov olmuşdur. 1998-ci ildən bu günə qədər isə kollektivə Xalq artisti Teymur Göyçayev rəhbərlik edir.

Kollektivin repertuarında 200-dən çox Qərbi Avropa, rus və Azərbaycan bəstəkarlarının əsərləri öz əksini tapmışdır. Yüksək peşəkarlıq xüsusiyyətlərinə malik olan Azərbaycan Dövlət Kamera Orkestrinin musiqiçiləri müxtəlif janrlı musiqi nümunələrindən ibarət zəngin repertuarları ilə xalqın zövqünün düzgün formalaşmasında böyük rol oynamışlar. Orkestr təkcə Azərbaycanda deyil, eyni zamanda Rusiyanın Moskva, Sankt-Peterburq və digər şəhərlərində, həm də Qərbi Avropa ölkələrində qastrol səfərlərində böyük yaradıcılıq imkanlarına malik olduğunu nümayiş etdirmişdir.

Qara Qarayev adına Azərbaycan Dövlət Kamera Orkestri

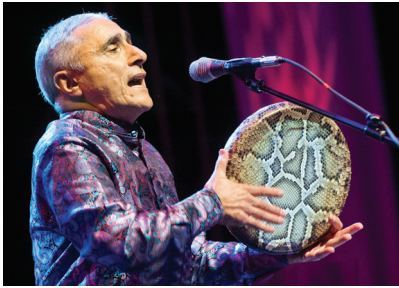
Musiqi dinləyək

Qara Qarayev. «İldırımli yollarla» baletindən «Afrikalı qızların rəqsi»

Azərbaycan Dövlət Kamera Orkestri, eyni zamanda müxtəlif janrlı Azərbaycan xalq musiqisi nümunələrini ifa edir, xanəndələri müşayiət edir. Ritmik muğamlarımızdan biri olan «Qarabağ şikəstəsi»ni Seyid Şuşinski, Xan Şuşinski, Şövkət Ələkbərova, Arif Babayev, Cənəli Əkbərov, Baba Mirzəyev və digər məşhur xanəndələr Azərbaycan Xalq Çalğı Alətləri Orkestrinin və ya ansamblının müşayiəti ilə ifa etmişlər. Lakin Xalq artisti Teymur Göyçayev bu əsəri Azərbaycan Dövlət Kamera Orkestri üçün işləmiş və onlarla gənc xanəndə bu orkestrin müşayiəti ilə bu gün də «Qarabağ şikəstəsi» oxuyur. Bu xanəndələrdən biri də Xalq artisti Alim Qasımovdur.

Teymur Göyçayev

Alim Qasimov

Musiqi dinləyək

«Qarabağ şikəstəsi». İfa edir Xalq artisti Alim Qasımov

Notla oxuyaq

«Qarabağ şikəstəsi» zərbi-muğamından bir parça

Azərbaycan Dövlət Kamera Orkestri üçün Azərbaycan bəstəkarlarından Qara Qarayev, Fikrət Əmirov, Azər Dadaşov, Faiq Nağıyev, Oqtay Rəcəbov və başqaları maraqlı əsərlər yazmışlar. Digər tərəfdən Azərbaycan bəstəkarlarının filmlərə, o cümlədən cizgi filmlərinə yazdıqları musiqi əsərlərinin səsləndirilməsi də Azərbaycan Dövlət Kamera Orkestrinin öhdəsinə düşmüşdür.

Yeni mahnını notla və sözləri ilə bir və ikisəsli oxuyaq

NOVRUZ BAYRAMI

*Musiqisi Rəşid Şəfəqin,
sözləri Sabir Mustafanıdır.*

Oynaq, şən

Sə-mə - ni - ni__ gə - ti - rin, gə - ti - rin, Miz üs - tü - nə__ qo - yun, hey,

qo - yun, hey. Kos - ko - sa - nı__ baş - la - yaq, baş - la - yaq, Gö - zəl - dir bu__

o - yun, hey, o - yun, hey. Gö - zəl - dir bu__ o - yun, hey, o - yun, hey.

Vivo f
Yaz coş - du - rur__ a - da - mı, Gə - lir__ Nov - ruz__ bay - ra - mı!

SUALLAR

1. Azərbaycan Dövlət Kamera Orkestri nə vaxt və kim tərəfindən yaradılıb?
2. Azərbaycan Dövlət Kamera Orkestrinə hansı dirijorlar rəhbərlik edib?
3. «Novruz bayramı» mahnısının müəllifləri kimdir və mahnının xarakteri necədir?

TAPŞIRIQ: «Novruz bayramı və milli adətlərimiz təsviri incəsənətdə və musiqidə» mövzusunda təqdimat hazırla.

Azərbaycan musiqi
mədəniyyəti və
musiqi kollektivləri

Çap

AZƏRBAYCAN DÖVLƏT MUSİQİLİ TEATRİ

*Azərbaycan Dövlət
Musiqili Teatrı*

Keçən əsrin əvvəllərində Azərbaycanca dahi Üzeyir Hacıbəyli tərəfindən yeni bir musiqi janrı — milli musiqili komediya yaranır. Bəstəkarın 1909-cu ildə yazdığı «Ər və arvad» musiqili komediyasının ilk tamaşası 1910-cu il mayın 24-də Bakıda Nikitin qardaşlarının sirk binasında baş tutur. Elə bu tamaşa ilə də Azərbaycanda Musiqili Komediya Teatrının əsası qoyulur.

1911-ci ildə Üzeyir Hacıbəylinin «O olmasın, bu olsun», 1913-cü

ildə «Arşın mal alan» musiqili komediyaları da məhz bu teatrda öz səhnə təcəssümünü tapır. Üzeyir Hacıbəyliyən sonra Zülfüqar Hacıbəyovun «Əlli yaşında cavan», «Evliykən subay», Mirmahmud Kazımovskinin «Molla Cəbi», «Vurhavur» musiqili komediyaları da tamaşaya qoyulur. 1938-ci ildə bəstəkar Zülfüqar Hacıbəyovun «Evliykən subay» operettasını rejissor Soltan Dadaşov yeni redaksiyada tamaşaya qoyur. Bu operettanın ilk tamaşası 1938-ci il mayın 30-da indiki Nizami adına Mədəniyyət və İstirahət Parkında göstərilir.

Böyük Vətən müharibəsi illərində teatrın işi yenidən qurulur və bu teatra Azərbaycan Dövlət Təbliğat Teatrı adı verilir.

Lakin 1942-ci il avqustun 29-da Təbliğat Teatrı yenidən Azərbaycan Dövlət Musiqili Komediya Teatrı adlandırılır və görkəmli rejissor Şəmsi Bədəlbəyli bu teatra direktor və bədii rəhbər təyin edilir. 1943-cü ilin avqust ayında teatra «Molla Nəsrəddin» jurnalının banisi dramaturq, publisist Cəlil Məmmədquluzadənin adı verilir.

1938-ci ilə qədər musiqili komediya tamaşaları Azərbaycan Dövlət Opera və Balet Teatrının binasında oynanırdı. 1938-ci ildə Musiqili Komediya Teatrı rəsmi olaraq Azərbaycan Dövlət Musiqili Komediya Teatrı statusu alır. 1939-cu ildən Azərbaycan bölməsində Səid Rüstəmovun «Beş manatlıq gəlin», Ağası Məşədibəyovun «Toy kimindir», Soltan Hacıbəyovun «Qızılgül» və rus bölməsində isə Frans Leqarın «Mavi mazurka», Üzeyir Hacıbəylinin «Arşın mal alan», İmre Kalmanın «Sirk şahzadəsi», Boris Aleksandrovun «Malinovkada toy» və digər tamaşalar qoyulur. 1944-cü ildə Fikrət Əmirovun «Ürəkaçanlar»,

1946-cı ildə «Gözün aydın», 1947-ci ildə Səid Rüstəmovun «Durna», 1948-ci ildə Süleyman Ələsgərovun «Ulduz» operettaları da teatrın repertuarını zənginləşdirir.

Bu illərdə digər operettalarla yanaşı, Üzeyir Hacıbəylinin operettaları da tamaşaya qoyulur.

«Əsgərin ariyası».
Əsgər rolunda Rəşid
Behbudov

Musiqi dinləyək

Üzeyir Hacıbəyli. «Arşın mal alan». «Əsgərin ariyası»

Bir müddət fasilədən sonra, 1956-cı ildən teatr yenidən fəaliyyətə başlayır.

1970-ci ilə qədər teatrda Tofiq Quliyevin «Qızılaxtaranlar», Şəfiqə Axundovanın «Ev bizim, sirr bizim», Zakir Bağirovun «Qayınana», Vasif Adıgözəlov və Ramiz Mustafayevin «Hacı Qara», Azər Rzayevin «Hacı Kərimin Aya səyahəti», Əsrəf Abbasovun «Səndən mənə yar olmaz», Tofiq Bakıxanov və Nəriman Məmmədovun «Altı qızın biri Pəri», Nəriman Məmmədovun «Bir dəqiqə» operettaları müvəffəqiyyətlə tamaşaya qoyulur.

Bu dövrdə teatrda Nəsimə Zeynalova, Bəşir Səfəroğlu, Hacıbaba Bağirov, Səyavuş Aslan, Mobil Əhmədov, orkestr dirijorlarından Süleyman Ələsgərov, Soltan Hacıbəyov, Kamal Abbasov və digər sənət korifeyləri çalışırdı. 1988–1998-ci illərdə respublikamızdakı gərgin ictimai-siyasi şərait kollektivin işində çətinliklər yaratdı, amma bu, yeni musiqili komediyaların səhnəyə qoyulmasına mane olmadı.

Musiqi dinləyək, notla və sözləri ilə oxuyaq

Üzeyir Hacıbəyli. «O olmasın, bu olsun». «Məşədi İbadın mahnısı»

Allegro moderato
mf

Mən nə qə-dər, nə qə-dər qo-ca ol-sam da də-yə-rəm min ca-va-na, Çö-rə-yi ye-mə-rəm

mən ya-va-na, Yax - şı de-mə-rəm mən ya-ma-na, Qur - ban e - də-rəm

mən ca - na - na Ma - lı - mı, pu - lu - mu, ca - nı - mı mən.

Bəstəkar «Məşədi İbadın mahnısı» üçün «Uzundərə» Azərbaycan xalq rəqsinin melodiya-sından istifadə etmişdir.

XX əsrin əvvəllərində Bakı neft milyonçusu Hacı Zeynalabdin Tağıyevin tikdirdiyi Azərbaycan Dövlət Musiqili Komediya Teatrının bina-sında 18 aprel 2013-cü ildə əsaslı təmir və yenidənqurma işləri aparıldı və bu incəsənət ocağı Azərbaycan Dövlət Musiqili Teatrı adlandırıldı.

*Hacı Zeynalabdin
Tağıyev*

Yeni mahnı öyrənək

AZƏRBAYCAN

*Musiqisi Emin Sabitoğlunun,
sözləri Bəxtiyar Vahabzadəninindir.*

I

Azərbaycan, sənsən mənim
Ülviyyətim, şan-şöhrətim.
Adın mənim öz adımdır,
Sənsiz mənim nə qiymətim,
Azərbaycan, Azərbaycan.

Nəqərat:

Biz tarixə sığınmadıq,
Dünən vardıq, bu gün varıq.
Biz dostluğa güvənərək
Gələcəyə addımlarıq,
Azərbaycan, Azərbaycan.

II

Nəfəsimiz Babəklərin,
Sabirlərin od nəfəsi.
Mahnımızda yaşar bizim
Babaların addım səsi,
Azərbaycan, Azərbaycan.

Nəqərat:

III

Azərbaycan mənim eşqim,
Mənim andım, mənim anam.
Biz ikimiz bir torpağıq,
Mən də sənə bir parçanam,
Azərbaycan, Azərbaycan.

SUALLAR

1. Azərbaycanda tamaşaya qoyulan ilk operetta necə adlanır və onun müəllifi kimdir?
2. Bu gün Azərbaycan Dövlət Musiqili Teatrının yerləşdiyi binanı kim tikdirib?
3. Üzeyir Hacıbəylinin hansı operettalarını tanıyırsan?

TAPŞIRIQ: Üzeyir Hacıbəylinin «O olmasın, bu olsun» operetta-sının baş qəhrəmanı Məşədi İbad obrazı haqqında danış.

ƏMƏKDAR KOLLEKTİV, SƏİD RÜSTƏMOV ADINA AZƏRBAYCAN DÖVLƏT XALQ ÇALĞI ALƏTLƏRİ ORKESTRİ

1931-ci ildə dahi Azərbaycan bəstəkarı Üzeyir Hacıbəyli Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasında xalq çalğı alətlərində ifa edən 12 tanınmış ifaçını bir yerə yığır. Məqsədi notla çalan orkestr yaratmaq olur. Lakin o dövrdə hələ milli alətlərimizdə notla çalan musiqiçilər çox az olduğundan bu arzusunu reallaşdırma bilmir. Nəhayət, 1932-ci il may ayının 1-də Üzeyir Hacıbəyli öz ideyasını həyata keçirir və Radio Verilişləri Komitəsinin tərkibində Xalq Çalğı Alətləri Orkestrini yaradır. Orkestr 22 nəfər musiqiçi ilə fəaliyyətə başlayır. Orkestrin bədii rəhbəri və dirijoru bəstəkarın özü, bəstəkar Səid Rüstəmov isə onun köməkçisi və konsertmeystri təyin edilir. Bu orkestr üçün repertuar yaratmaq məqsədilə Üzeyir Hacıbəyli 1932-ci ilin sonlarında I və II fantaziyalarını yazır. Artıq 1933-cü ildə orkestrin tərkibi 30 nəfərə qədər artır və bəstəkarlarımız onun repertuarını yeni-yeni əsərlərlə zənginləşdirirlər.

*Üzeyir Hacıbəyli və
Xalq Çalğı Alətləri Orkestri*

Səid Rüstəmov Xalq Çalğı Alətləri Orkestrinin üzvləri ilə birlikdə

1935-ci ildə Üzeyir Hacıbəylinin təkidi ilə bəstəkar Səid Rüstəmov orkestrə rəhbər təyin edilir. 1937-ci ildə artıq orkestrin tərkibi 40 nəfərə çatır, orkestr konsert proqramları ilə Moskva, Leningrad (indiki Sankt-Peterburq) şəhərlərində çıxışlar edir.

1938-ci ildə Moskva şəhərində keçirilən Azərbaycan İncəsənəti Ongünlüyündə Xalq Çalğı Alətləri Orkestrinin ifası dinləyicilər tərəfindən böyük maraqla qarşılanır və həmin il aprelin 9-da orkestr Üzeyir Hacıbəylinin «Arşın mal alan» musiqili komediyasında müşayiətçi kimi iştirak edir.

Sonradan bəstəkarlardan Müslüm Maqomayev, Səid Rüstəmov, Fikrət Əmirov, Süleyman Ələsgərov, Arif Məlikov, Əşrəf Abbasov, Cahanqir Cahangirov, Hacı Xanməmmədov və digərləri bu kollektiv üçün müxtəlif janrlı əsərlər yazırlar.

Qeyd etmək lazımdır ki, Xalq artistlərindən Bülbül, Firəngiz Əhmədova, Lütfiyar İmanov, Şövkət Ələkbərova, Mobil Əhmədov, Sara Qədimova, Gülağa Məmmədov, Elmira Rəhimova, İlhamə Quliyeva, Yalçın Rzazadə, Flora Kərimova bu orkestrin solistləri olmuşlar.

Bu gün «Azərbaycan Televiziya və Radio Verilişləri» Qapalı Səhmdar Cəmiyyətinin əməkdar kollektiv, Səid Rüstəmov adına Azərbaycan Dövlət Xalq Çalğı Alətləri Orkestrinin heyəti 65 nəfərdir. Bədii rəhbəri və dirijoru Xalq artisti Nəriman Əzimovdur.

Musiqi dinləyək

Üzeyir Hacıbəyli. «Xalq Çalğı Alətləri Orkestri üçün I fantaziya»

BUNU DA BİLİN

Fantaziya yunan sözü olub «təsəvvür», «xəyal» deməkdir. Musiqidə ənənəvi çərçivə üslubundan kənara çıxan orijinal formalı əsərləri fantaziya adlandırırlar. İohann Sebastyan Bax yaradıcılığında orqan fuqaları fantaziyalarından xəbər verirdi. Volfqanq Amadey Motsartın, Lyudviq van Bethovenin, Frederik Şopenin yaradıcılığında da fantaziyalar vardır. XIX əsrdə fantaziyalar proqramlı musiqinin daxilində formalaşır. Pyotr İliç Çaykovskinin «Françesko da Rimini» fantaziyası da bu quruluş əsasında yazılmışdır.

1932-ci ildə bəstəkar Üzeyir Hacıbəyli «Çahargah» və «Şur» fantaziyalarını yazır. Fantaziyalarda bəstəkar fortepianoya solo alət kimi xüsusi yer ayırır. Adlarından məlum olduğu kimi, bəstəkar bu əsərlərində «Çahargah» və «Şur» muğamlarının intonasiyalarından, ritmik xüsusiyyətlərindən, lad kökündən geniş istifadə etmişdir.

Notla oxuyaq

Üzeyir Hacıbəyli. «Çahargah» fantaziyasından bir parça

Moderato

Bu melodiya «Çahargah» muğamının «Mayeyi-çahargah» şöbəsinin xarakterinə, özəmətli səslənməsinə əsaslanır.

Yeni mahnı öyrənək**KOMANDANIM, ƏMR ET**

*Musiqisi Oqtay Rəcəbovun,
sözləri Ənvər Əhmədindir.*

*Azərbaycan
Respublikasının
Prezidenti, Silahlı
Qüvvələrin Ali Baş
Komandanı
İlham Əliyev*

I

Bu millətin qürurun heç bir qüvvə poza bilməz,
Bu fəlakət yuxusunu fələklər yoza bilməz,
Qılnc yazan tarixi, heç bir kəs yaza bilməz.

Nəqərat:

Komandanım, əmr et sən, döyüş andı içək biz,
Bu torpağın uğrunda canımızdan keçək biz!

II

Susa bilməz hayqıran bir millətin haqq səsi,
İldırımtək gurlasın Üzeyirin cəngisi,
Qarabağda od alsın düşmənin daş qəfəsi.

Nəqərat:**III**

Artıq zaman yetişib, bu xalq ayaq üstədir,
Yaramızdan qan sızır, ulu vətən xəstədir,
Torpağın ağrısından milləti qəzəb didir.

Nəqərat:**SUALLAR**

1. Azərbaycan Xalq Çalğı Alətləri Orkestri nə vaxt yaradılıb?
2. Xalq Çalğı Alətləri Orkestri üçün hansı bəstəkarlar əsər yazmışdır?
3. Hansı müğənnilər bu orkestrin solisti olmuşdur?

TAPŞIRIQ: Azərbaycan Dövlət Xalq Çalğı Alətləri Orkestrinin tərkibinə daxil olan musiqi alətləri haqqında kiçik şifahi məlumat hazırla.

AZƏRBAYCAN XALQ ÇALĞI ALƏTLƏRİ ANSAMBLARI

Əhməd Bakıxanov

XX—XXI əsr Azərbaycan musiqi ifaçılıq mədəniyyətində Xalq Çalğı Alətləri ansambllarının rolu çox böyük olmuşdur. Azərbaycan Xalq Çalğı Alətləri Ansamblını Xalq Çalğı Alətləri Orkestrindən ayıran fərqli cəhətlər aşağıdakılardır:

1. Xalq Çalğı Alətləri ansamblları notsuz şifahi ənənə əsasında ifa edir.

2. Xalq Çalğı Alətləri ansambllarının tərkibindəki musiqiçilərin sayı orkestr musiqiçilərindən üç dəfə az ola bilər.

3. Qastrol səfərləri üçün daha əlverişli və yığcam heyətə malikdir.

XX əsrdə respublikamızda ən tanınmış Xalq Çalğı Alətləri ansambllarından aşağıdakıları göstərmək olar:

1. Xalq artisti Əhməd Bakıxanovun rəhbərlik etdiyi Xalq Çalğı Alətləri Ansamblı.

2. Xalq artisti Baba Salahovun rəhbərlik etdiyi Xalq Çalğı Alətləri Ansamblı.

3. Xalq artisti Əlibaba Məmmədovun rəhbərlik etdiyi Xalq Çalğı Alətləri Ansamblı.

4. Əməkdar artist Əhsən Dadaşovun rəhbərlik etdiyi Xalq Çalğı Alətləri Ansamblı.

Əlibaba Məmmədov

Həbib Bayramov

5. Xalq artisti Həbib Bayramovun rəhbərlik etdiyi Xalq Çalğı Alətləri Ansamblı.

6. Xalq artisti Ceyran Həşimovanın rəhbərlik etdiyi «Lalə» Qızlar Ansamblı.

Baba Salahov

Əhsən Dadaşov

Ceyran Həşimova

BUNU DA BİLİN

Xalq Çalğı Alətləri Ansamblının tərkibinə simli (tar, ud, kamança, qanun, saz), nəfəsli (zurna, balaban, tütək) və zərb (nağara, qoşanağara, şaxsax və s.) musiqi alətləri daxil ola bilər. Müxtəlif ansambl-larda bu qruplardakı alətlərin sayı dəyişə bilər.

Respublikada fəaliyyət göstərən Xalq Çalğı Alətləri ansambllarında həm tanınmış, həm də gənc müğənnilər çıxış edir və öz istedadlarını bir qədər də təkmilləşdirirdilər. Sonradan onlardan Zeynəb Xanlarova, İslam Rzayev, Elmira Rəhimova, Yalçın Rzazadə, İlhamə Quliyeva, Baba Mirzəyev, Anatollu Qəniyev və s. kimi görkəmli müğənnilər xalq tərəfindən tanınmağa başladılar. Onların repertuarına xalq mahnıları, təsniflər ilə bərabər, həm də klassik Azərbaycan muğamları daxil idi.

Musiqi dinləyək

«Çahargah» muğamından bir parça. İfa edir Azərbaycan Respublikasının Xalq artisti Zeynəb Xanlarova, müşayiət edir Əhməd Bakıxanov adına Xalq Çalğı Alətləri Ansamblı

Ansamblların repertuarında, eyni zamanda Azərbaycan xalq rənglərindən də geniş istifadə olunurdu. Bu rənglərdən biri də «Şur» muğamının «Simayi-şəms I» rəngidir.

BUNU DA BİLİN

Rəng muğamın kiçik şöbələri arasında səsləndirilən oynaq rəqs xarakterli musiqi nümunəsidir.

Musiqi dinləyək və notla oxuyaq

Xalq Çalğı Alətləri Ansamblının ifasında «Şur» muğamı. «Simayi-şəms I» rəngindən bir parça

Mahnını notla ikisəsli və sözləri ilə oxuyaq

KOMANDANIM, ƏMR ET

*Musiqisi Oqtay Rəcəbovun,
sözləri Ənvər Əhmədindir.*

mf *Marş tempinde*

Bu mil-lə-tin qü-ru-run heç bir qüv-və po - za bil- mək,
Bu fə-la-kət yu- xu - sun fə-lək-lər yo -
-za bil - mək. Qı-lınc ya-zan ta-ri - xi,
heç bir kəs ya - za bil - mək, Ko-man-da-nım,
Bu tor-pa-ğın
əmr et sən, dö - yüş an - dı
uğ - run - da ca - nı - mız - dan
1. i - çək biz! 2. ke - çək biz!

SUALLAR

1. Xalq Çalğı Alətləri Orkestri ilə Xalq Çalğı Alətləri Ansamblının fərqi nədədir?
2. Hansı Xalq Çalğı Alətləri ansamblarını tanıyırsan?
3. «Komandanım, əmr et» mahnısının müəllifləri kimdir və bu mahnının xarakteri haqqında nə deyə bilərsiniz?

TAPŞIRIQ: «Vətənpərvərlik ruhunda yazılmış mahnılar» mövzusunda şifahi təqdimat hazırla.

«DAN ULDUZU» KAMERA-İSTRUMENTAL ANSAMBLI

«Dan ulduzu» Kamera-İstrumental Ansamblı 1966-cı ildə Azərbaycanın görkəmli musiqiçisi, pianoçusu, sənətşünası, Əməkdar incəsənət xadimi Gülarə Əliyeva tərəfindən Dövlət Radio və Televiziya Verilişləri Komitəsinin tərkibində yarıdılmışdır.

Əməkdar incəsənət xadimi Gülarə Əliyeva bu ansamblın həm bədii rəhbəri və təşkilatçısı, həm də fortepiano partiyalarının gözəl ifaçısı idi. «Dan ulduzu» ansamblının əsas tələblərindən biri mahnı repertuarının professional Azərbaycan bəstəkarlarına məxsus olması idi. Ansambl «Dan ulduzu» adının qoyulması Xalq şairi Nəbi Xəzrinin təklifi ilə olub. Bu ansamblıda Azərbaycan xalq çalğı alətləri ilə bərabər (tar, ud), Avropa musiqi alətlərinin (forteplano, qoboy, fleyta, skripka, violonçel və s.) olması onun səslənməsini daha maraqlı edirdi. Tezliklə sevilən bu ansambl bir sıra Avropa və Şərq ölkələrində də qastrol səfərlərdə Azərbaycan musiqisini təbliğ etməyə başlayır. Akif İslamzadə, Flora Kərimova, Yalçın Rzazadə, Hüseynağa Hədiyev, Məmmədbağır Bağırzadə və başqa görkəmli ifaçılar bu ansamblın solistləri olmuşlar. 1975-ci ildən Azərbaycan Xalq artisti Zeynəb Xanlarova bu ansambl ilə silsilə konsertlər vermişdir.

Gülarə Əliyeva

*«Dan ulduzu»
Kamera-İstrumental Ansamblı*

«Dan ulduzu» ansamblının yarandığı ilk aylardan Gülarə Əliyeva gənc ifaçıları da ansamblı dəvət edirdi. Gülarə Əliyeva özü də «Dan ulduzu» Kamera-İstrumental Ansamblı üçün «Şüştər» rapsodiyası, «Hümayun» süitəsi, «Bayatı-kürd», «Şur» fantaziyalarını yazmışdır.

1991-ci ildə Gülarə Əliyeva dünyasını dəyişdi. Onun yaratdığı «Dan ulduzu» Kamera-İstrumental Ansamblı bu günədək fəaliyyət göstərir və sevilir.

Musiqi dinləyək**Gülərə Əliyeva. «Şüştər» rapsodiyası**

«Şüştər» rapsodiyasında fortepiano aləti digər musiqi alətlərinin fonunda xüsusilə fərqlənir. «Şüştər» klassik Azərbaycan muğamının intonasionaları əsasında yazılmış bu rapsodiyada Gülərə Əliyeva çox mürəkkəb fortepiano passajları etməklə musiqini daha da cəlbedici edə bilmişdir.

BUNU DA BİLİN

Rapsodiya yunan sözü olub «nəğmə qoşan» deməkdir. Rapsodiya xalq mövzuları əsasında yazılmış parafraz formasında qurulan virtuos instrumental pyesdir. Qədim Yunanıstanda epik poemaları (dastanları) nəğmə şəklində oxuyan musiqiçiyə rapsod deyirdilər. Qədim rapsodlardan biri Homer hesab edilib. Onun yazdığı «İliada» və «Odissey» isə antik rapsodiyalardan sayılıb. XIX əsrdə professional Avropa musiqisinə daxil olan rapsodiya royal və ya orkestr üçün təyin edilmiş müxtəlif xalq melodiylarının yer aldığı irihəcmli birhissəli əsər idi.

Musiqi tarixində Ferens Listin «Macar rapsodiyaları» ilə yanaşı, Yohans Bramsin fortepiano üçün «Solo-alt, kişi xoru və orkestr üçün rapsodiya»sı, Antonin Dvorjakın orkestr üçün «Slavyan rapsodiyaları», Moris Ravelin orkestr üçün «İspan rapsodiyası» da böyük şöhrət qazanmışdır.

Notla oxuyaq**LAÇIN***(Azərbaycan xalq mahnısı)*

♩ Allegretto moderato

*Musiqi dinləyək***«Laçın». Azərbaycan xalq mahnısı. İfa edir Akif İslamzadə**

«Laçın» qədim Azərbaycan xalq mahnısıdır. Bu mahnı bir çox məşhur Azərbaycan müğənnilərinin ifasında səslənmiş və bəstəkarlarımız tərəfindən yazılmış müxtəlif janrlı əsərlərdə istifadə edilmişdir. Məsələn, bəstəkar Süleyman Ələsgərov «Bayatı-Şiraz» simfonik muğamında, bəstəkar Nazim Əliverdibəyov «Laçın» fortepiano pyesində bu xalq mahnısından istifadə etmişlər. «Dan ulduzu» Kamera-Instrumental Ansamblının rəhbəri Gülarə Əliyeva «Laçın» xalq mahnısını həm instrumental, həm də vokal ifası üçün nota salmışdır.

*Mahnını yada salaq, notla və sözləri ilə oxuyaq***NƏ GÖZƏLDİR AZƏRBAYCAN!**

*Musiqisi Emin Sabitoğlunun,
sözləri İbrahim Kəbirlinindir.*

Moderato *mf*

Ha-ra get-sən, göz se-vin-dir, Kö-nül-lər aç, ü-rək din-dir.

Elə tər-pən, e-lə dav-ran, Gö-rən de-sin: nə gö-zəl-dir, A-zər-bay-

can. can. A-ya-ğı-nı ye-rə bərk bas, iz-lə-ri-ni

dün-ya-ya yaz, Ad-dı-mın-dan qop-sun tu-fan fan.

Gö-rən de-sin: nə gö-zəl-dir A-zər-bay-can!

can can

I

Hara getsən, göz sevindir,
Könüllər aç, ürək dindir.
Elə tərpen, elə davran,
Görən desin:
«Nə gözəldir Azərbaycan!»

II

Ayağını yerə bərk bas,
İzlərini dünyaya yaz.
Addımından qopsun tufan,
Görən desin:
«Nə gözəldir Azərbaycan!»

III

Dağ başından çən enməsin,
Etibarın tükənməsin.
Dost barınsın dostluğundan,
Görən desin:
«Nə gözəldir Azərbaycan!»

IV

Bizim eldə sədaqət var,
Əsrlərdən əmanət var.
İnsan kimi insana yan,
Aləm görsün,
necə yanır Azərbaycan!

V

Yolumuza günəş yağır,
Yolumuza dünya baxır.
Elə çalış, uzaqlardan
Səda gəlsin:
«Nə gözəldir Azərbaycan!»

VI

Odda bərki, oda qarış,
Elə alış, elə sayrış
Göz qamaşsın işığından,
Baxan desin:
«Nə gözəldir Azərbaycan!»

SUALLAR

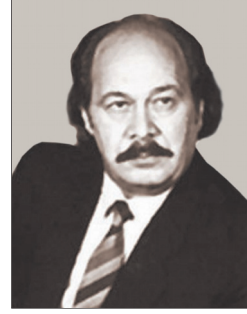
1. «Dan ulduzu» Kamera-İnstrumental Ansamblı nə vaxt yaranmışdır?
2. Hansı müğənnilər «Dan ulduzu» ansamblının solisti kimi fəaliyyət göstərmişlər?
3. «Dan ulduzu» ansamblı digər musiqi kollektivlərindən hansı cəhətləri ilə fərqlənir?
4. «Nə gözəldir Azərbaycan!» mahnısının müəllifləri kimdir?

TAPŞIRIQ: «Dan ulduzu» Kamera-İnstrumental Ansamblı haqqında internet axtarış saytlarından istifadə etməklə şifahi təqdimat hazırla.

«BƏNÖVŞƏ» UŞAQ XORU

Azərbaycanda uşaq xor kollektivləri XX əsrdən başlayaraq, XXI əsrin əvvəllərinə kimi uzun və şərəfli bir yol keçmişdir.

Uşaq xor kollektivləri respublikamızda XX əsrin 50-ci illərində formalaşmağa başlamışdır. Bəstəkarlarımızdan Üzeyir Hacıbəyli, Müslüm Maqomayev, Asəf Zeynallı, Fikrət Əmirov, Qara Qarayev, Cahangir Cahangirov, Ağabacı Rzayeva, Qənbər Hüseynli, Səid Rüstəmov, Tofiq Quliyev, Oqtay Zülfüqarov, Ramiz Mustafayev, Şəfiqə Axundova və digərləri bir-birindən gözəl uşaq mahnıları ilə uşaq xorlarının repertuarını daha da zənginləşdirmişlər. Bəstəkarlarımız o dövrdə böyüməkdə olan gənc nəsil üçün gözəl mahnılar yazırdılar. Bu baxımdan 1958-ci ildə Azərbaycan Televiziya və Radiosu tərkibində «Bənövşə» Uşaq Xorunun yaradılması və bu kollektiva Əməkdar incəsənət xadimi, bəstəkar Əfsər Cavanşirovun rəhbər təyin edilməsi imkan verirdi ki, bəstəkarlarımızın uşaqlar üçün yazdıqları mahnılar professional musiqi kollektivi tərəfindən ifa edilsin və maqnit lentlərinə yazılaraq geniş tamaşaçı kütləsinə çatdırılsın. Bəstəkar Əfsər Cavanşirov «Bənövşə» Uşaq Xorunun repertuarına Azərbaycan xalq və bəstəkar mahnıları ilə yanaşı, rus, Ukrayna, gürcü, eyni zamanda Avropa bəstəkarlarının uşaq mahnılarını da daxil edirdi. Hətta 1979-cu ildə Ukraynada «Bənövşə xor məcmuəsi» rus, Ukrayna və Azərbaycan dillərində çap olunur. Bu məcmuədə olan mahnıların hamısı «Bənövşə» Uşaq Xorunun repertuarından götürülmüşdür.

Əfsər Cavanşirov

«Bənövşə» Uşaq Xoru

Musiqi dinləyək

CÜCƏLƏRİM

Musiqisi Qənbar Hüseynlinin,
sözləri Tofiq Mütəllibovundur.

Mahnı «Bənövşə» Uşaq Xorunun ifasında Azərbaycan Dövlət Televiziya və Radiosunun Simfonik Orkestrinin müşayiəti ilə səslənir.

Dinlədiyimiz mahnını solist və uşaq xoru («Bənövşə» Uşaq Xoru) ifa edir, simfonik orkestr isə onları müşayiət edir.

«Cücələrım» mahnısını 1948-ci ildə bəstəkar Qənbar Hüseynli şair Tofiq Mütəllibovun sözlərinə yazmışdır. Sonradan bu mahnı bütün dünyaya yayılaraq böyük maraqla dinlənilmişdir. «Cücələrım» mahnısı Azərbaycan və rus dillərindən başqa, alman, fransız, italyan, ingilis, hətta yapon dillərində də müxtəlif xalqların uşaqları tərəfindən müvəffəqiyyətlə ifa olunmuşdur.

Musiqi dinləyək, yada salaraq notla və
sözləri ilə bir, ikisəli oxuyaq

QIZIL DAN

Musiqisi Azər Dadaşovun,
sözləri Musa Yaqubundur.

Vigoroso leggiero

f

1. Bi - zim-dir bu şən - lik, bü-sat,
Bu nəğ - mə - də gü-lür hə - yat. A - na Və-
-tən, doğ - ma o-caq, Bi-zik sə - nə qo-şa qa
-nad. Dəs - tə-dəs - tə çıx - dıq yo - la, dost - lar de-
-di: "U - gur o - la!" Yo - lu-mu - za çı - raq tu -
-tub bu göy me - şə, ya - şıl ta - la. A...

«Şur» muğamı intonasiyalarına əsaslanan bu mahnıda Ana Vətənə olan sevgi tərənnüm edilir. Mahnı ikisəsli ifa olunur və xor üçün nəzərdə tutulmuşdur.

Ulu öndər Heydər Əliyev

*Azərbaycan Respublikasının
Prezidenti İlham Əliyev*

Yeni mahnı öyrənək və ikisəsli notla oxuyaq

**EY TANRIM,
ARXA OL BİZİM İLHAMA**

*Musiqisi Oqtay Rəcəbovun,
sözləri Gülağa Tənhanıdır.*

I

A dünya, nə vaxtsa gözləri dolan,
Bəndənin qeydinə qalacaqmısan?
Nələr etdiyini yadına salsan,
Qara bulud kimi dolacaqmısan?

Nəqərat:

Ey Tanrım, arxa ol bizim İlhama,
Xalqını çatdırsın arzuya, kama.
Ömrünü bu yolda döndərüb şama,
Sən onun qeydinə qalacaqmısan?

II

Özünü unutdu, xalqına yandı,
O, xalqı yaşatdı, xalq onu andı.
Bu ağır itkiyə fələk də yandı,
Sən də bizim kimi yanacaqmısan?

Nəqərat:

25-ci mövzu

Allegro moderato

A - dün-ya, nə vaxt- sa göz - lə - ri do - lan,
Nə - lər et - di - yi - ni ya - di - na sal - san,
Bəri - də - nin qey - di - nə qa - la - caq - mı - san? san?
Qa - ra bu - lud ki - mi do - la - caq - mı
Ey Tan - rım, ar - xa ol bi - zım İl - ha - ma,
Xal - qı - nı çat - dır - sın ar - zu - ya, ka - ma!
Öm - rü - nü bu yol - da dön - də - rib şa - ma,
Sən o - nun qey - di - nə qa - la - caq - mı - san? qa - la - caq - mı - san?

80-ci illərdə Sevda İbrahimova, Azər Dadaşov, Emin Sabitoğlu, Rəşid Şəfəq, Oqtay Rəcəbov, Cəlal Abbasov, Faiq Nağıyev və digər gənc bəstəkarlar bir sıra yaddaqalan uşaq mahnıları yazdılar. Onların da mahnılarını məhz «Bənövşə» Uşaq Xoru ifa edirdi. Eyni zamanda «Bənövşə» Uşaq Xoru bəstəkarlarımızın filmlərə yazdığı mahnıları da (məsələn, Tofiq Quliyevin «Ögey ana» filmindən «Kəndimiz» mahnısı) səsləndirirdi.

2014-cü ildə bəstəkar Oqtay Rəcəbovun Sevinc Nuruqızının librettosu əsasında yazdığı «Sərcənin sərgüzəştləri» uşaq operası da «Bənövşə» Uşaq Xoru tərəfindən səsləndirilmişdir.

SUALLAR

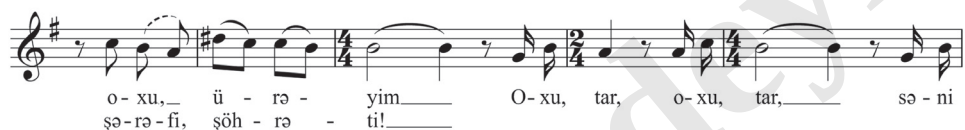
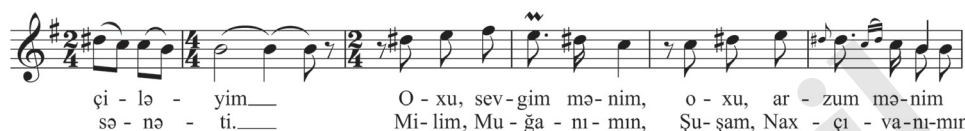
1. «Bənövşə» Uşaq Xoru kim tərəfindən və nə vaxt yaradılmışdır?
2. «Bənövşə» Uşaq Xorunun ifasında hansı mahnıları eşitmişən?
3. «Ey Tanrım, arxa ol bizim İlham» mahnısının müəllifləri kimdir?

TAPŞIRIQ: «Bənövşə» Uşaq Xoru haqqında şifahi təqdimat hazırla.

MAHNI REPERTUARI

OXU, TAR

*Musiqisi Səid Rüstəmovun,
sözləri Mikayıl Müşfiqindir.*

ƏZİZ ANA

*Musiqisi Ədilə Hüseynzadənin,
sözləri Ramiz Məmmədovundur.*

Allegro moderato

Get-səm hər ya-na se - vim-li a - na, sə-ni a - na- ram,

a - lov-la - na- ram. Bu öm- rüm, gü - nüm, ba - şı - na dö -

nüm. Bu öm- rüm, gü - nüm, ba - şı - na dö -

nüm. Ah.... Bir-cə sən - sən ə - ziz a - na,

1. Ey ü-rə - yi tə - miz a - na 2.

AZƏRBAYCAN

*Musiqisi Emin Sabitoğlunun,
sözləri Bəxtiyar Vahabzadəninindir.*

Moderato

A - zər_ bay-can, sən-sən mə-nim Ül- viy - yə- tim_ şan- şö - rə- tim!

A - dın mə-nim öz a - dım - dır, Sən- siz_ mə- nim nə qiy - mə - tim,

A - dın mə-nim öz a-dım - dır, Sən- siz_ mə- nim nə qiy - mə - tim.

f

A - zər - bay - can, A - zər - bay - can!

A - zər - bay - can, A - zər - bay - can!

Biz ta - ri - xə sı - ğın - ma - dıq, Dü - nən var - dıq, bu gün va - rıq.

Biz dost - lu - ğa gü - və - nə - rək Gə - lə - cə - yə ad - dım - la - rıq,

2.

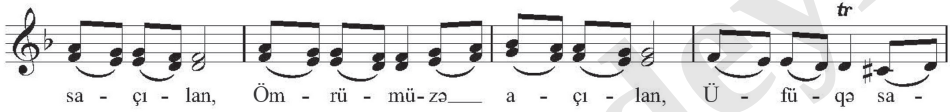
riq. A - zər - bay - can, A - zər - bay - can!

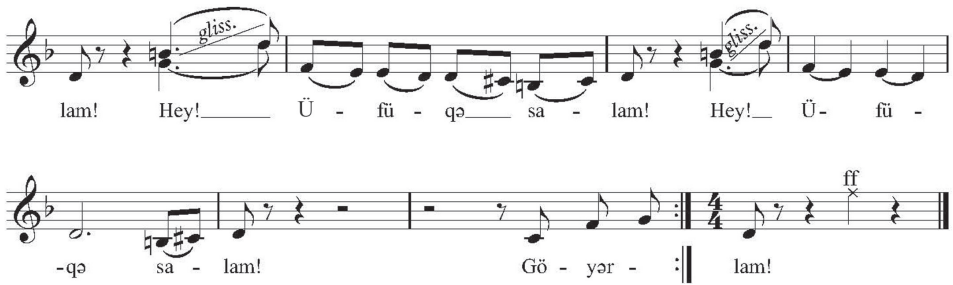
A - zər - bay - can, A - zər - bay - can!

QIZIL DAN

*Musiqisi Azər Dadaşovun,
sözləri Musa Yaqubundur.*

Vigoro legiero

I

Bizimdir bu şənlik, büsat,
Bu nəğmədə gülür həyat.
Ana Vətən, doğma ocaq,
Bizik sənə qoşa qanad.
Dəstə-dəstə çıxdıq yola,
Dostlar dedi: «Uğur ol!»
Yolumuza çıraq tutub
Bu göy meşə, yaşıl tala.

Nəqərat:

Bayrağımız qızıl dan,
İşıqları saçılan,
Ömrümüzə açılan,
Üfüqə salam,
Hey, üfüqə salam!
Göyərçinim! Hey!

II

Göyərçinim, qanad saxla,
Dəstəməzə könül bağla.
Oxu bizimlə şən nəğmə,
Qoy yayılsın dalğa-dalğa.
Gələcəyə etdik səfər,
Dolaylarda güldü səhər.
Bizimçin də yer saxlayın,
Ay zirvələr, ay zirvələr.

Nəqərat:

DƏRSDƏNKƏNAR MƏŞĞƏLƏLƏR ÜÇÜN MAHNILAR

NƏĞMƏMSƏN, AZƏRBAYCAN

*Musiqisi Oqtay Kazımının,
sözləri Cabir Novruzundur.*

Moderato

Səs:
A - zər - bay - can,
ö - tə - cə - yəm a - dı - nı, a - dı - nı,
a - dı - nı, hey! Nə qə-dər ki il - ha-mım var,
sö - züm var, sö - züm var, sö - züm var, hey!
Çöl-lə - rin - də nə - ha - yət - siz nə - cib - lik,
nə - cib - lik. Dağ-la - rın - da bir ye - nil - məz
ə - zm var. Dağ-la - rın - da bir ye - nil - məz
ə - zm var. Xop. Nə va - rı - nın, döv - lə - ti - nin
a - cı - yam, Nə a - dı - nın, şö - rə - ti - nin

I

II

Nəqərat:

GƏNCLİK NƏĞMƏSİ

*Musiqisi Oqtay Rəcəbovun,
sözləri Həmid Abbasındır.*

Tempo di marcia

Bir bay-raq u-ca-lır ə-lim-də mə - nim, Rən-gin-də
gü-nə-şin şə-fəq-lə - ri var. Bir nəğ-mə do-la-şır
di-lim-də mə - nim, Sö-zün-də xal-qı-mın di-lək-lə - ri var.
Mən sön - mə-yən bir a - tə-şəm, qız - dı - rı-ram gö - yü, ye - ri,
Mən gənc - li-yəm, mən gü-nə-şəm gö - rə - cə - yəm o gün-lər - ri.

I

Bir bayraq ucalır əlimdə mənim,
Rəngində günəşin şəfeqləri var.
Bir nəğmə dolayır dilimdə mənim,
Sözündə xalqımın diləkləri var.

Nəqərat:

Mən sönməyən bir atəşəm,
Qızdırıram göyü, yeri.
Mən gəncliyəm, mən günəşəm
Görəcəyəm o günləri.

II

Keçəcək fəsillər, ötəcək illər,
Ömürlər gül açıb təzələnəcək,
O uca zirvədə bu al bayraqdan
Elimə, obama nur ələnəcək.

Nəqərat:

VƏTƏN TORPAĞI

*Musiqisi Şəfiqə Axundovanın,
sözləri Bəxtiyar Vahabzadənin.*

Moderato

Xə-yal-dan şir - rin, ar-zu-dan gö - zəl Və-tən tor - pa - ğı.

Ca-nım-dan ə-zəl Və-tən tor - pa - ğı. A-na- dan_ doğ - ma, Ba-la-dan ə-ziz

Və - tən tor - pa - ğı, Biz he - çik sən - siz,

Biz he - çik sən - siz, Və - tən tor - pa - ğı.

Xəyaldan şirin,
Arzudan gözəl
Vətən torpağı.
Canımdan əzəl
Vətən torpağı.
Anadan doğma,
Baladan əziz
Vətən torpağı.
Bir heçik sənsiz,

Vətən torpağı.
Dünyadan qoca,
Balamdan cavan,
Məsləkdən uca
Vətən torpağı.
Həmişə cavan
Vətən torpağı.
Bir heçik sənsiz,
Vətən torpağı.

HEYDƏR ATAMIZ

*Musiqisi Azər Dadaşovun,
sözləri Zəminə Xınalının.*

Grandioso

A - zər - bay - can a - dı - nı A - zər - bay
can xal - qı - nı Dün - ya - ya ta - nıt - dı - ran Hey
dər A - ta - mız ol - du, Dün - ya - ya ta - nıt - dı - ran Hey -
dər A - ta - mız ol - du, Da - ma - rın - da türk qa - nı a -
xan, Hey - dər ö - zü - dür, Bü - tün türk dün - ya - sını da A - ta -
türk - lə ö - zü - dür
dür. A - ta - türk - lə ö - zü - dür

I

Azərbaycan adını,
Azərbaycan xalqını
Dünyaya tanıtdıran
Heydər Atamız oldu.

Nəqərat:

Damarında türk qanı
Axan, Heydər özüdür.
Bütün türk dünyasında
Atatürklə özüdür.

II

Sinəndə göz də yansa,
Dilində söz də yansa.
Qarşında kim dayansa,
Yaşa, ey Odlar yurdu!

Nəqərat:

III

Tanrı sənə yetirib
Heydər kimi bir oğlu.
Keşiyində dayanıb
Basılmaz igid ordu.

EY VƏTƏN ƏSGƏRİ

Musiqisi Azər Dadaşovun,
sözləri Vəqif Bəhmənlindir.

f Marciale

1. Qo - ru, a - zad el - də a - zad gün gö - rən
Ha - lal süf - rə - mi - zə Al - lah gön - də - rən.

1. A - zə - ri oğ - lu - nu, qı - zı - nı qo - ru.
Ha - lal - ca ti - kə - ni, ru - zi - ni qo - ru.

2. :|| - ru.
2. :|| - ru.

Nəqərat

f

Diz çök ə - da - lə - tin, haq - qın ö - nün - də,
Diz çök məm - lə - kə - tin, xal - qın ö - nün - də.
Diz çök ə - da - lə - tin, haq - qın ö - nün - də,
Diz çök məm - lə - kə - tin, xal - qın ö - nün - də. Ey Və -
tən əs - gə - ri! Ey Və - tən
əs - gə - ri! Ey Və - tən, ey Və - tən əs - gə -
ri! Ey Və - tən əs - gə - ri!

I

Qoru, azad eldə azad gün görən
Azəri oğlunu, qızını qoru.
Halal süfrəmizə Allah göndərən
Halalca tikəni, ruzini qoru.

Nəqərat:

Diz çök ədalətin, haqqın önündə,
Diz çök məmləkətin, xalqın önündə.
Ey Vətən əsgəri!
Ey Vətən əsgəri!

II

Qoru sərhədləri, yolu, körpünü,
Necə ki əkinçi dəni qoruyar.
Qorusan, beşikdə yatan körpəni,
Bil, ulu Tanrı da səni qoruyar.

Nəqərat:

MİLLİ MARŞ

Musiqisi və sözləri Üzeyir Hacıbəylinindir.

Tempo di marcia

Vu-ru-lur mey - dan - da sin - ci - dəf, Dü-zü-lür
əs - gər - lər səf - bə - səf, Ye-ri-yir şövq - lə düş - mənə tə -
rəf, Ye-ri-yir şövq - lə düş - mənə tə - rəf, Gi-ri-niz
mey - da - na san - ki şir Ə-li-niz-də şəm - şir i - lə
tir, Di-li-niz-də ol - sun bu zi-kr: ya Al -
lah, ya Al - lah, ya Al - lah mə-də-tə
yet, ya Al - lah, ya Al - lah, ya Al
lah, mə-də-tə yet Hü-və - kə - bir, Çin - giz - lə

I

Vurulur meydanda sinci-dəf,
 Vurulur meydanda sinci-dəf,
 Düzülür əsgərlər səfbəsəf,
 Yeriyr şövqlə düşməyə tərəf. (2)

II

Giriniz meydana sanki şir
 Əlinizdə şəmşir ilə tir.
 Dilinizdə olsun bu zikr:
 Ya Allah, ya Allah,
 Ya Allah, mədətə yet (2)
 Hüvə-kəbir.

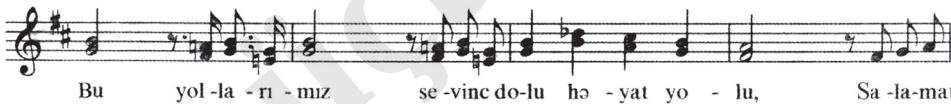
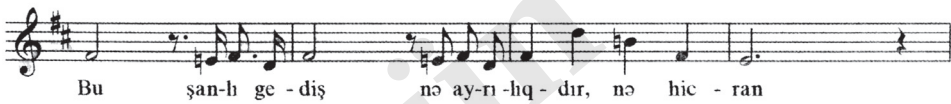
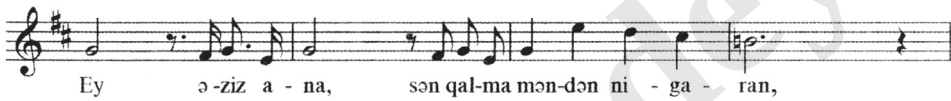
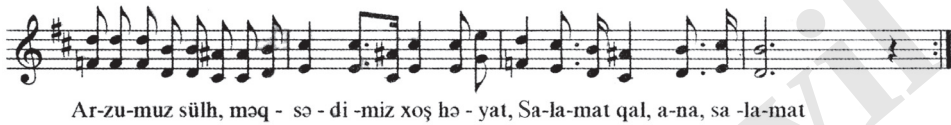
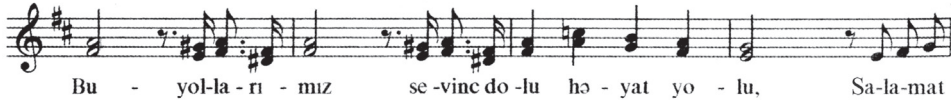
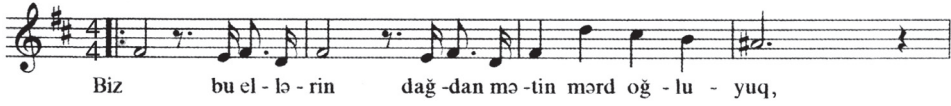
III

Çingizləri, Teymurları,
 Gəl yada sal ol ərleri
 Kim, ol zaman türk hökmran
 Türkə müti nəfsi-cahan
 Gör nə ləzzət (2)
 Çəkdi bu millət.

SALAMAT QAL, ANA

*Musiqisi Oqtay Kaziminin,
sözləri İsgəndər Coşqunundur.*

Marş tempində

Solo: Biz bu ellərin dağdan mətin mərd oğluyuq,
Biz ürəkləri xoş arzularla doluyuq.

Duet: Bu yollarımız sevinc dolu həyat yolu,
Salamat qal, əziz ana,
Aydən, gündən təmiz ana.

Xor: Biz gedirik bu vətəni qoruyaq,
Bizimkidir bu gül-çiçək, bağça-bağ.

Nəqərat:

Arzumuz sülh, məqsədimiz xoş həyat,
Salamat qal, ana, salamat.

Solo: Hər məqsədimiz yer üzünün səadəti,
Qoy dostluq olsun bu ellərin ilk qisməti.

Duet: Bu yollarımız sevinc dolu həyat yolu,
Salamat qal, əziz ana,
Aydən, gündən təmiz ana.

Xor: Biz gedirik bu vətəni qoruyaq.

Nəqərat:

Solo: Ey əziz ana, sən qalma məndən nigaran,
Bu şanlı gediş nə ayrılıqdır, nə hicran.

Duet: Bu yollarımız sevinc dolu həyat yolu,
Salamat qal, əziz ana,
Aydən, gündən təmiz ana.

Xor: Biz gedirik bu vətəni qoruyaq.

Nəqərat:

ŞİRİN DİL

Musiqisi Emin Sabitoğlunun,
sözləri Kərkük bayatılarıdır.

Allegretto

Şi- rin dil, Şi- rin dil,
Şi- rin dil, Şi- rin dil,

Al bağ- rı - mı, Şi- rin dil. Şi- rin dil. Şi- rin dil.
A - na di - li, Şi- rin dil, Şi- rin dil, Şi- rin dil,

Al bağ- rı - mı, Şi- rin dil, Nə de- yir- sə, yad de - sin;
A - na di - li, Şi- rin dil, Həm tə- bib- di, həm məl- həm,

öz di- lim- di Şi - rin dil. Nə de - yir - sə, yad de - sin,
Şi - rin söh- bət, Şi - rin dil. Həm tə - bib- di, həm məl- həm.

öz di - lim - di Şi - rin dil. Şi- rin dü- şər, Zülf ü- zə Şi -
Şi - rin söh - bət, Şi - rin dil.

- rin dü - şər, Şi- rin dü- şər, Zülf ü- zə Şi - rin dü - şər

Fər- hadqa - ya ça - pan - da Ya- dı- na Şi -

I

Şirin dil, şirin dil,
Al bağrımı, şirin dil.
Nə deyirsə, yad desin,
Öz dilimdi şirin dil.

II

Şirin dil, şirin dil,
Ana dili, şirin dil.
Həm təbibdi, həm məlhəm
Şirin söhbət, şirin dil.

Nəqərat:

Şirin düşər,
Zülf üzə şirin düşər.
Fərhad qaya çapanda
Yadına Şirin düşər.

III

Şirin kimi, şirin kimi,
Gözəl söz Şirin kimi.
Sevən gənclər istərəm,
Fərhadla Şirin kimi.

IV

Dilimdi, dilimdi,
Alma dilim-dilimdi.
Məni xoşbəxt eləyən
Öz sevimli dilimdi.

Nəqərat:

YAŞA, AZƏRBAYCAN

*Musiqisi Oqtay Kaziminin,
sözləri Həmid Abbasındır.*

Moderato

Hər qa-rı-şı bol bəh-rə-li, gül - çi - çək - li,
Gəl Şir-va-na, gəl Qa-za-xa, Qa - ra - ba - ға,
İn-san-la-rı duz - çö-rək-li, saf - ü - rək - li,
Gəz Şə-ki-ni, Nax - çı-va-nı, Lən - kə - ra - nı,
Min ne-mət var tor - pa-ğın-da, A - zər - bay - can!
Gör ne-cə də meh - ri-ban-dır A - zər - bay - can!
Zəh-mət haq-qı bay - ra-ğın-da, A - zər - bay - can!
Bəx-ti-yar-dır, fi - ra-van-dır A - zər - bay - can!
İ-gid oğ - lun, mərd qı-zın var, mərd qı-zın var,
düz il-qa - rın, düz sö-zün var! Düz sö-zün var! Si-nən üs - tə
ul-du-zun var, ul-du-zun var!
Qəh - rə-man - san, A-zər-bay - can, A-zər-bay - can!

I

Hər qarışı bol bəhrəli, gül-çiçəkli,
 İnsanları duz-çörəkli, safürəkli.
 Min nemət var torpağında, Azərbaycan!
 Zəhmət haqqı bayrağında, Azərbaycan!

Nəqərat:

İgid oğlun, mərd qızın var,
 Düz ilqarın, düz sözün var!
 Sinən üstə ulduzun var!
 Qəhrəmansan, Azərbaycan!
 Yaşa, torpaq, yaşa, insan, yaşa,
 Yaşa, anam Azərbaycan, yaşa!

II

Gəl Şirvana, gəl Qazaxa, Qarabağa,
 Gəz Şəkini, Naxçıvanı, Lənkəranı,
 Gör necə də mehribandır Azərbaycan!
 Bəxtiyardır, firavandır Azərbaycan!

Nəqərat:

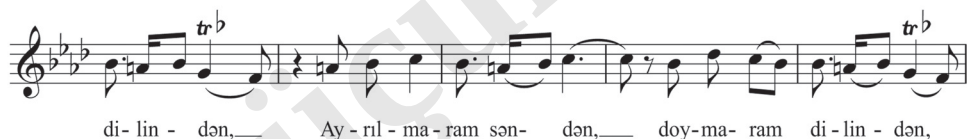
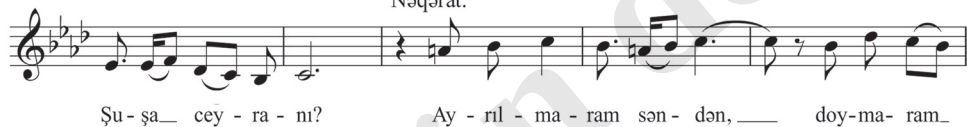
ŞUŞA CEYRANI

(Azərbaycan xalq mahnısı)

Allegretto moderato

Nəqərat:

Çün-ki ca - nım e - vi___ sə- nin ə- lin - də- di,___ Dağ-lar ma - ra - lı- san, —

Şu-şa cey-ra - nı,___ Ni-yə ya - ra - lı-san, Şu-şa cey - ra - nı?

I

Uca dağ başından enib gəlirsən,
Dağlar maralısan, Şuşa ceyranı,
Niyə yaralısan, Şuşa ceyranı?
Aşıqın qəlbini niyə əzirsən?
Dağlar maralısan, Şuşa ceyranı,
Niyə yaralısan, Şuşa ceyranı?

Nəqərat:

Ayrılmaram səndən, doymaram dilindən,
Çünki canım evi sənin əlindədi.
Dağlar maralısan, Şuşa ceyranı,
Niyə yaralısan, Şuşa ceyranı?

II

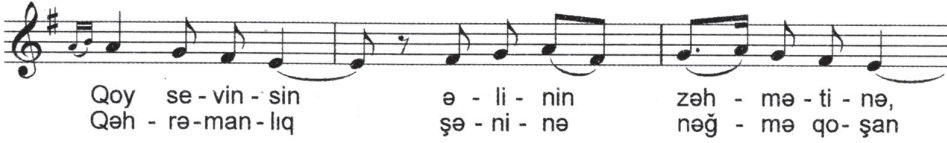
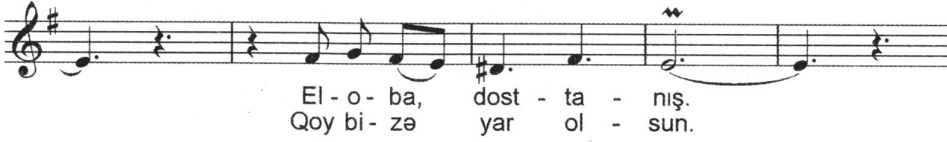
Eşitdim soracağın sənin uzaqdan,
Gəlirsən bizlərə, Şuşa ceyranı.
Kim inciyər səntək əziz qonaqdan?
Qurbanam gözlərə, Şuşa ceyranı.
Dağlar maralısan, Şuşa ceyranı,
Niyə yaralısan, Şuşa ceyranı?

Nəqərat:

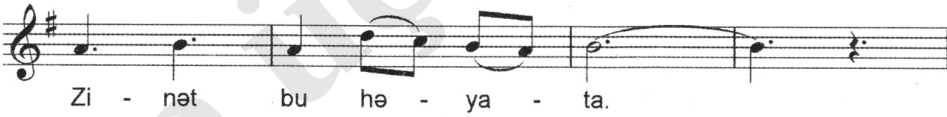
BAYRAM OLSUN

*Musiqisi Oqtay Kaziminin,
sözləri Ramiz Heydəridir.*

Allegretto moderato

Nəqərat

I

Qoy yığışsın elimin bayramına
El-oba, dost-tanış.
Qoy sevensin əlinin zəhmətinə,
Zəhmətə min alqış.

Nəqərat:

Aləm heyran olub
Bizim bu büsata.
Sevgi, əmək olub
Zinət bu həyata.
Qoy var olsun,

Yaradan əllər,
Sevinsin bəxtiyar ellər.
Toy olsun, bayram olsun,
Həyat firavan olsun.

II

Bu yollarda sədaqət, saf məhəbbət
Qoy bizə yar olsun.
Qəhrəmanlıq şəninə nəğmə qoşan
Qoy kaman, tar olsun.

Nəqərat:

ÇAĞIRIŞ

Musiqisi və sözləri Üzeyir Hacıbəylinindir.

Marş tempində

Yı - ğıl - sın - lar dö-yüş-çü - lər, bi -

zi Və-tən ça-ğırır; Düş-mən qor -

xur qüv - və-miz-dən, bağ - rı o - nun ya - rı -

lır. Mərd oğ - lun - la a - zad qı - zın möh-kəm du -

zur sər-həd - də; sə - nə on - lar

ke - şik çə - kir hər şə - hər - də, hər kənd - də. Ta - rix-bo -

yu ol - ma - mış - dır öl - kə - miz - də bu döv - ran; bu şöhrət -

ti gör - mə - miş - dir A - zər - bay - can bir za - man. Bu mil - lə -

tin ca - nı bir - dir, mil - yon - la - rın qəl - bi

bir, u - ca - lı - rıq hər bir za - man, məs - lə - ki - miz

ül - vi - dir, məs - lə - ki - miz ül - vi - dir, məs - lə - ki -

miz ul - vi - dir Bu mil - lə - tin ca - nı bir - dir, mil-
 yon - la - rın qəl - bi bir - dir, Bəx - tə - vər - sən
 öv - la - dın - la a - zad ol muş şən və - tən ba-
 sıl - maz bir qa - la ol - dun ta - rix - bo - yu
 sən Və - tən, a - zad, a - zad, sən və - tən, və-
 tən, və - tən, və - tən, və - tən.

I

Yığılsınlar döyüşçülər, bizi vətən çağırır,
 Düşmən qorxur qüvvəmizdən, bağı onun yarılır.
 Mərd oğlunla azad qızın möhkəm durur sərhəddə,
 Sənə onlar keşik çəkir hər şəhərdə, hər kənddə.

II

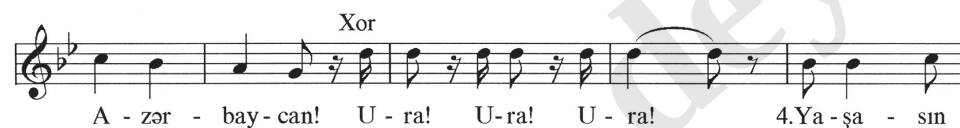
Tarixboyu olmamışdır ölkəmizdə bu dövrən,
 Bu şöhrəti görməmişdir Azərbaycan bir zaman.
 Bu millətin canı birdir, milyonların qəlbi bir,
 Ucalırıq hər bir zaman, məsləkimiz ülvidir.

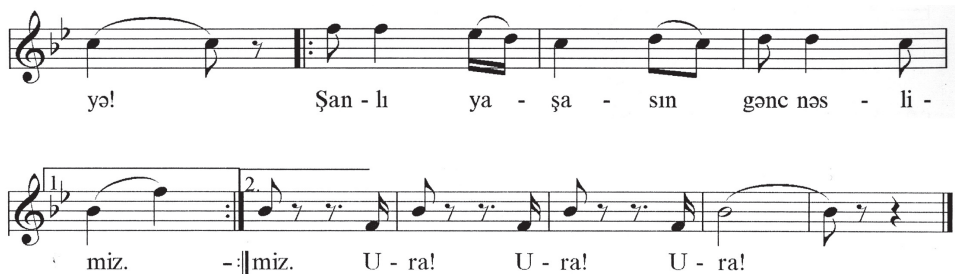
III

Bu millətin canı birdir, milyonların qəlbi birdir,
 Bəxtəvərsən övladınla azad olmuş şən vətən.
 Basılmaz bir qala oldun tarixboyu sən vətən,
 Vətən, azad vətən, vətən.

DÖYÜŞÇÜLƏR MARŞI

Musiqisi və sözləri Üzeyir Hacıbəylinindir.

I

Gəl cərgə-cərgə, qatar-qatar,
Qüvvətin də var, qanın da var.
Dağlara qalxan zəfər səsin
Qoy səndən qalsın bir yadigar.

II

Şanlı ordumuz, xoşbəxt yaşa!
Seltək coşub gəl daşa-daşa.
Dursun salama doğma vətən,
Alqışlar olsun yar-yoldaşa!

III

Girdik meydana mərd-mərdanə,
Düşmənin yurdu batsın qana.
Hər dağa-daşa zəfərlər yazdıq,
Salam anamız Azərbaycana.
Azərbaycan! Ura! Ura! Ura!

IV

Yaşasın böyük Vətənimiz!
Onun yolunda qurbanıq biz.
Qoy al bayraqlar qalxsın göyə!
Şanlı yaşasın gənc nəslimiz.
Ura! Ura! Ura!

VƏTƏN

*Musiqisi Elnarə Dadaşovanın,
sözləri Qabilindir.*

Mətin, təntənəli

Biz Və-tən de-mi-şikA-zər-

bay - ca-na, Dün - ya - nın gö - zəl tor - pa - ğı -

na. Bi-zə lay - la ça - lib qu-ca - ğın -

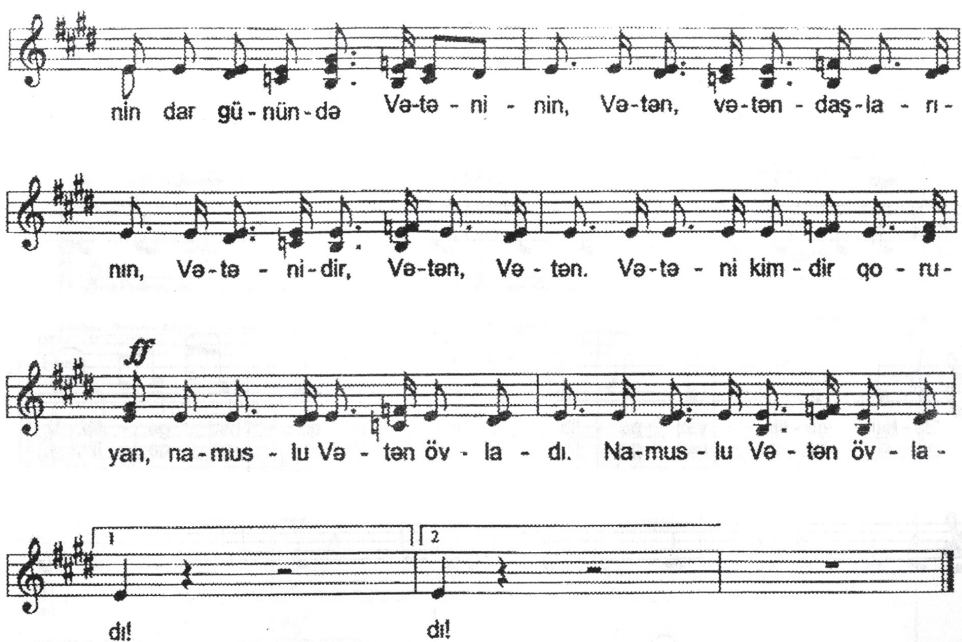
da o, Və - tən, Od - lar Yur-du, Və -

tən. Bi-za tay - tən Ə-si ü -

rək - lə-rin sev - da-sı Və - tən - dir, Ar-zu - di -

lək - lə-rin sev - da-sı Və - tən! Gəl - sin i -

gid - lə-ri Və-tə - nin! Dar gü - nün - də Və-tə - ni -

I

Biz Vətən demişik Azərbaycana,
Dünyanın gözəl torpağına.
Bizə layla çalıb qucağında o,
Vətən, Odlar Yurdu, Vətən,
bizə tay-tən.

II

Əsl ürəklərin sevdası Vətəndir,
Arzu-diləklərin sevdası Vətən!
Gəlsin igidləri Vətənin dar günündə
Vətən vətəndaşlarının Vətənidir.

GƏNC İDMANÇILAR

*Musiqisi Əziz Əzizovun,
sözləri Rəfiq Zəkanındır.*

Tempo di marcia

Bi - zim se - si - miz ge - lir

F C_{m6} F E₇ F₇
 Ö - kə - nin hər ye - rin - dən.

Nəqərat

İd - man - la məş - ǧu - luq biz, İd - man bi - zə

can ve - rir. Sa - bah - se - vər nəş - li - miz

bu gün im - ta - han ve - rir.

Qurtarmaq üçün

C₇

Sol! Sol!

Bir! İki! Sol! Bir! İki! Sol!

F

I

Bizim səsimiz gəlir
Ölkənin hər yerindən.
Avazımız yüksəlir
Elin zəfərlərindən!

Nəqərat:

İdmanla məşğuluq biz,
İdman bizə can verir.
Sabahsevər nəslimiz
Bu gün imtahan verir.

II

Bizə qorxusu yoxdur
Qarların, yağışların.
Qalibiyik, a dostlar,
Gələcək yarışların.

Nəqərat:

III

Bayrağımız günəştək
Şəfəq saçır dağlara.
Yalçın zəfərlər bizi
Çəkir şanlı çağlara.

Nəqərat:

MAY GÜNƏŞİ

*Musiqisi Ramiz Mustafayevin,
sözləri Ələkbər Ziyatayındır.*

Allegro
mf **D**

Kim - sə dü - zə «Bə - zən», - de - di,

G_m

«Gün - düz - lə - rə u - zan», - de - di!

D **E**

Na - xış vur - du gül - çi - çə - yə,

A_{m7} **D**

«Uç - uç», - de - di kə - pə - nə - yə. Hey!

Nəqarət
f **H_m** **E** **H_m**

Bi - lir - sən - mi o kim - dir?

E **H_m** **H_m** **E** **H_m**

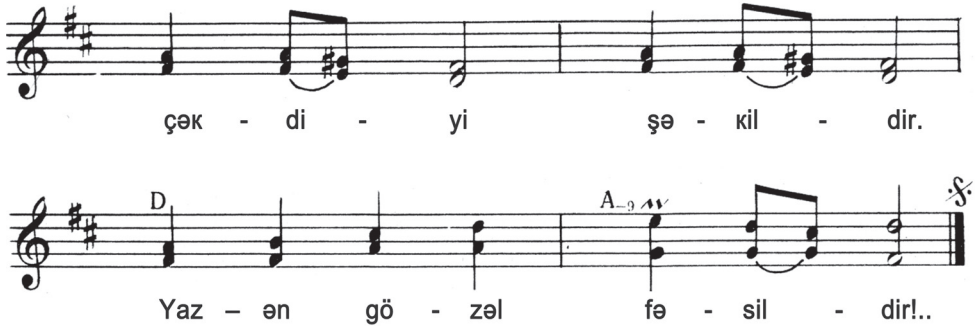
O kim - dir? Bağ - ban - dır, ya hə - kim - dir?

E **H_m** **H_m**

O kim - dir? O, göy - lə - rin rəs - sa - mı

H_m

Gü - nəş - dir! May da o - nun

I

Kimsə düzə «Bəzən», – dedi,
«Gündüzlərə uzan», – dedi!
Naxış vurdu gül-çiçəyə,
«Uç-uç», – dedi kəpənəyə.

Nəqərat:

Bilirsənmi o kimdir?

O kimdir?

Bağbandır, ya həkimdir?

O kimdir?

O, göylərin rəssamı – Günəşdir!

May da onun çəkdiyi şəkildir.

Yaz – ən gözəl fəsildir!..

II

Kimsə: «Quşlar uçsun», – dedi,
«Qış dağlara köcsün», – dedi.
Saçaqlatdı sünbülləri,
Dilləndirdi bülbülləri!

Nəqərat:

III

«Çox gözlədik biz bu ayı,
Qarşılayaq, – dedi, – mayı.
Tapaq onu göndərəni,
Dağı, daşı güldürəni!»

Nəqərat:

HƏYAT BİZİMDİR

*Musiqisi Oqtay Kaziminin,
sözləri İldırım Coşğunundur.*

Moderato

1. Bi - zim - dir bu hə-yat, bu şən - lik, bu bü - sat,
2. Bi-zim - dir qüd-rət-li, min bar - lı, ne - mət - li

bu gö - zəl di - yar.
bu a - na tor - paq.

Bi-zim - dir bəx - ti - yar bu el - lər, o - ba - lar,
Bi-zim - dir çi - çək - li, bu bər - li - bə - zək - li

meh - ri - ban dost - lar.
bu bağ - ça, bu bağ.

Bi-zim - dir hü - nə - ri dil - lə - rin əz - bə - ri
Bi-zim - dir çı - raq - ban, gün - bə - gün u - ca - lan

Bu qəh - rə - man - lar.
Bu A - zər - bay - can.

f Al - nı - a - çıq, ü - zü - ağ ö - mür sü - rüb ya - şa - maq,

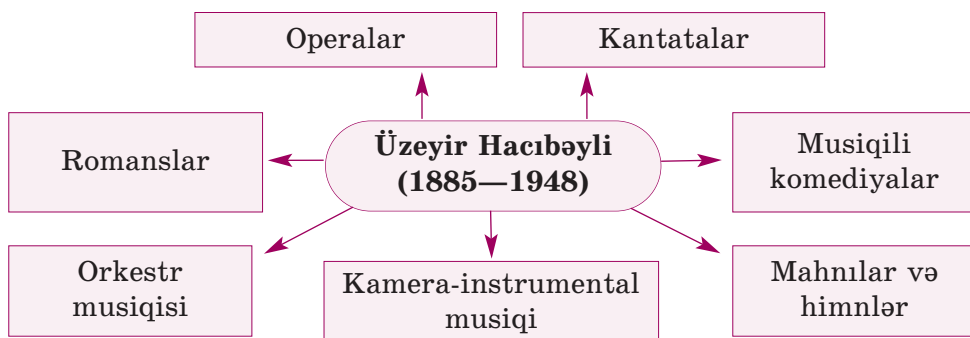
ən bö - yük sə - a - dət - dir bi - zə.

Bizimdir bu həyat,
Bu şənlik, bu büsat,
Bu gözəl diyar.
Bizimdir bəxtiyar
Bu ellər, obalar,
Mehriban dostlar.
Bizimdir hünəri
Dillərin əzbəri
Bu qəhrəmanlar.
Alınacaq, üzü ağ
Ömür sürüb yaşamaq,
Ən böyük səadətdir bizə.

Bizimdir qüdrətli,
Min barlı, nemətli
Bu ana torpaq.
Bizimdir çiçəkli,
Bu bərli-bəzəkli
Bu bağça, bu bağ.
Bizimdir çıraqban,
Günbəgün ucalan
Bu Azərbaycan.
Alınacaq, üzü ağ
Ömür sürüb yaşamaq,
Ən böyük səadətdir bizə.

SİNİFDƏNKƏNAR MUSIQİ GECƏLƏRİ, VİKTORİNALARI VƏ MƏKTƏB MUSIQİ KLUBLARINDA İSTİFADƏ ETMƏK ÜÇÜN AZƏRBAYCAN BƏSTƏKARLARININ YARADICILIĞINDAN NÜMUNƏLƏR

ÜZEYİR HACIBƏYLİ

Operalar:

1. «Leyli və Məcnun» (1908)
2. «Şeyx Sənan» (1909)
3. «Rüstəm və Zöhrab» (1910)
4. «Şah Abbas və Xurşidbanu» (1911)
5. «Əsli və Kərəm» (1912)
6. «Harun və Leyla» (1915)
7. «Koroğlu» (1937)

Kantatalar:

1. Firdovsinin 100 illiyinə həsr olunmuş «Kantata» (1930)
2. Azərbaycan SSR-nin 10 illiyinə həsr olunmuş «Kantata» (1937)
3. «Vətən və cəbhə» (1944)

Musiqili komediyalar:

1. «Ər və arvad» (1909)
2. «O olmasın, bu olsun» (1910)
3. «Arşın mal alan» (1913)

Romanslar:

1. «Sevgili canan» (1941)
2. «Sənsiz» (1941)

Mahnılar və himnlər

1. «Çağırış»
2. «Şəfqət bacısı»
3. «Ananın oğluna nəsihəti»
4. «Komsomolçu qız»
5. Azərbaycan Demokratik Respublikasının himni (1918)
6. «Qələbə himni» (1945)
7. Azərbaycan Dövlət himni (1946)

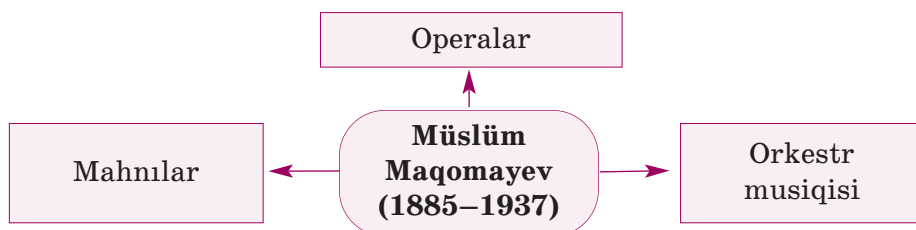
Orkestr musiqisi:

- 1 və 2 saylı fantaziyalar (1929—1930)

Kamera-instrumental musiqi:

1. «Aşıqsayağı» triosu (30-cu illərin əvvəllərində)
2. Fortepiano üçün «Cəngi» (II Dünya müharibəsi illərində)

MÜSLÜM MAQOMAYEV

Operalar:

1. «Şah İsmayıl» (1916)
2. «Nərgiz» (1935)

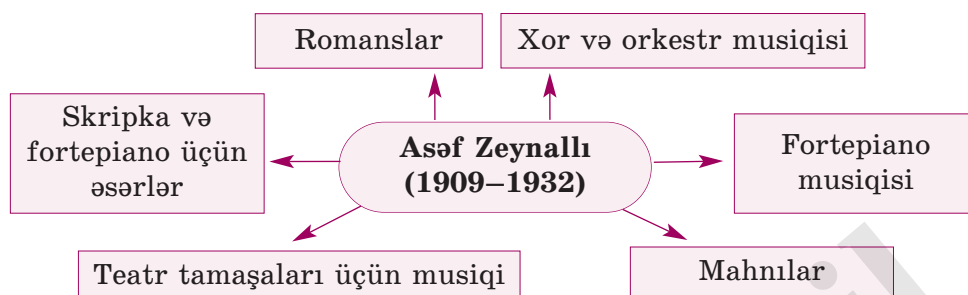
«Şəlalə», «Pionerlər marşı» (1920–1936-cı illər)

Mahnılar:

«Yaz», «Tarla», «Bizim kənd», «Neft» (1920–1930-cu illər)

Orkestr musiqisi:
«Radio marşı» (RV-8), «Turacı», «Azərbaycan çöllərində», «Ceyran»,

ASƏF ZEYNALLI

Romanslar:

«Ölkəm», «Sual», «Çoban», «Seyran» (20-ci illərin sonu 30-cu illərin əvvəlində), «Çahargah», «Çadra», «Sərhədçi»

Fortepiano musiqisi:

«Uşaq süitəsi»; «2 fuqa» (1926–1928)

Xor və orkestr musiqisi:

«Şikəstə», orkestr üçün «Fraqmentlər» süitəsi (1931)

Skripka və fortepiano üçün əsərlər:

«Muğamsayağı» (1928), «Durna» (1926), «Fraqmentlər», «Uşaq süitəsi»

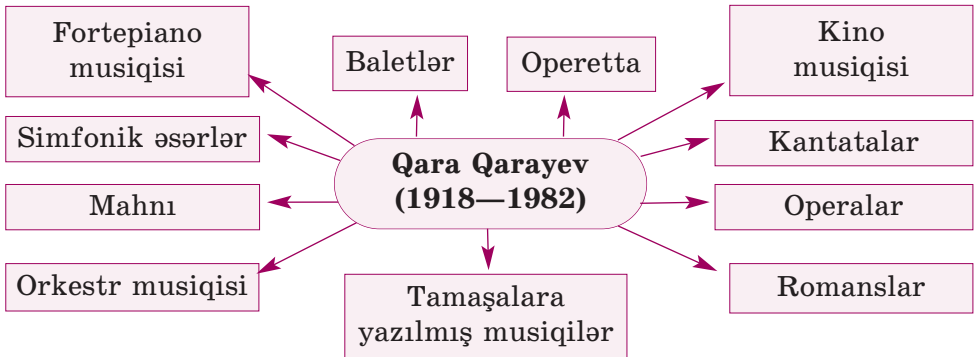
Teatr tamaşaları üçün musiqi:

C.Cabbarlının «Sevil», «Dönüş», A.Həmidinin «Hind qızı», C.Xəndanın «Gizli el», A.Yanovskinin «Qəzəb», Kirşovun «Şimal küləyi» əsərlərinə (1920-ci illərin sonu–1932-ci illər)

Mahnılar:

«Səndən mənə yar olmaz», «Araz» Azərbaycan xalq mahnılarını xor üçün işləmişdir (1930)

QARA QARAYEV

Baletlər:

1. «Yeddi gözəl» (1952)
2. «İldırım yolları» (1958)

Operalar:

1. «Vətən operası» (həmmüəllif Cövdət Hacıyevlə birgə) (1945)
2. «Zəriflik» monoopera (1972)

Operetta:

«Çılğın Qaskoniyalı» (1973)

Simfonik əsərlər:

3 simfoniya (1965), «Leyli və Məcnun» simfonik poeması (1947), «Yeddi gözəl süitəsi» (1949), «Paskaliya və 3 mövzu fuqa»

Orkestr musiqisi:

«Azərbaycan süitəsi» (1939), «Alban rapsodiyası», «Vyetnam süitəsi», «Xoreoqrafik lövhələr»

Romanslar:

«Mən sizi sevirdim», «Ömər Xəyyamın 6 rübaisi» romans silsiləsi (1946), «Payız lirik xoru» (1947)

Kantatalar:

«Könül mahnısı» (1938), «Səadət mahnısı» (1947), «Partiyamız» (1959), «Dostluq himni» (1972)

Kino musiqisi:

«Bir məhəlləli iki oğlan» (1957), «Xəzər dənizçiləri» (1944), «Dənizi fəth edənlər» (1959), «Xəzər neftçiləri haqqında dastan» (1953), «Don Kixot» (1957), «Onun böyük ürəyi» (1958), «Bakının işıqları»

Fortepiano musiqisi:

1. Uşaq süitəsi, 24 prelüd (1951—1963)
2. Instrumental konsert: Skripka və Simfonik Orkestr üçün Konsert (1968)
3. Fortepiano və Simfonik Orkestr üçün Konsert (1978)

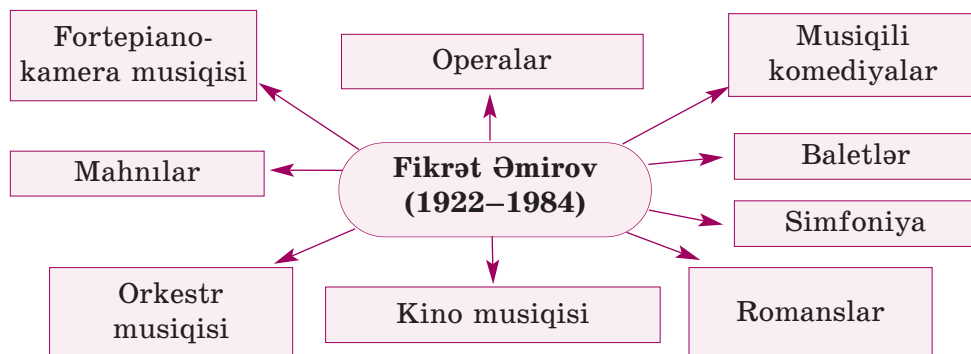
Mahnı:

«Sülh haqqında mahnı» (1950)

Tamaşalara yazılmış musiqi:

M.Lermontovun «Maskarad» (1957), U.Şekspirin «Hamlet» (1955), «Qış nağılı» (1955), Lope de Veqanın «Rəqs müəllimi», N.Hikmətin «Qəribə adam» (1956), V.Vişnevskinin «Optimistik faciəsi», U.Şekspirin «Antonio və Kleopatra» (1964), İ.Qasımovun «İnsan məskən salır» (1965)

FİKRƏT ƏMİROV

Simfoniya:

Simli Alətlər Orkestri üçün «Nizami» simfoniyası (1947)

Operalar:

1. «Ulduz» (1948)
2. «Sevil» (1953)
3. «Xoş xəbər» (1945)

Baletlər:

1. «Şur balet» (1968)
2. «Nəsimi dastanı» (1973)
3. «Min bir gecə» (1979)
4. «Nizami» (1984)

Musiqili komediyalar:

1. «Ürəkçalanlar» (1944)
2. «Gözün aydın» (1946)

Orkestr musiqisi:

«Azərbaycan süitası» (1950), «Şur» (1948) və «Kürd-ovşarı» (1948) simfonik muğamları, «Fortepiano və Simfonik Orkestr üçün Ərəb mövzusunda Konsert» (1950), «Skripka, fortepiano və Simfonik

Orkestr üçün Konsert» (1946), «Gülüstən—Bayatı—Şiraz» simfonik muğamı (1970), «Böyük Simfonik Orkestr üçün Triptix», «Azərbaycan qravürləri» (1976), «Nizami» vokal-xoreoqrafik poema (1942), «Azərbaycan kapriçiosu» (1961)

Romanslar:

1. «Ulduz»
2. «Gülüm» (1943)
3. «İki sahil»

Kino musiqisi:

1. «Səhər» (1960)
2. «Böyük dayaq» (1962)
3. «Mən ki gözəl deyildim» (1968)

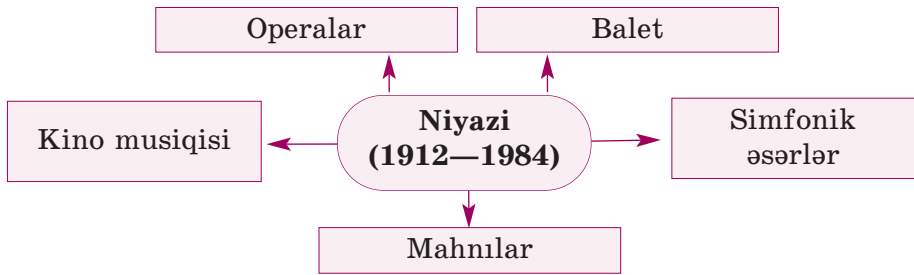
Mahnılar:

12 uşaq mahnısı, «Göygöl», «Toy mahnısı», «Aşıqəm», «Axı mən neyləmişəm», «Gülərəm, gülsən» və s.

Fortepiano-kamera musiqisi:

6 uşaq pyesi, 12 miniatür (1955), trio üçün «Elegiya» (1948)

NIYAZI

Opera:

1. «Xosrov və Şirin» (1942)
2. «1920-ci ildə» (1943)

Balet:

«Çitra» (1961-ci ildə yazılıb, 1972-ci ildə tamaşaya qoyulub)

Simfonik əsərlər:

«Zaqatala süitası» (1935), «Ləzgin-ka» (1942), «Rəqs süitası» (1942), «Rast» (1949), «Xatirə» (1944),

«Döyüşdə» (1944), «Konsert valsı» (1950), «Kolxoz süitası» (1950)

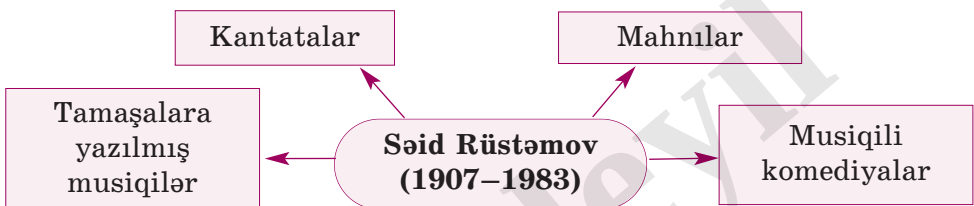
Kino musiqisi:

1. «Almaz» (1936)
2. «Bir qalanın sirri» (1959)

Mahnılar:

«Çal-oyna», «Xumar oldum», «Qaragilə», «Vətən haqqında mahnı» (1950-ci illərdə)

SƏİD RÜSTƏMOV

Musiqili komediyaları:

«Durna» (1947), «Beş manatlıq gəlin», «Rəisin arvadı» (1961), «Əlli yaşında cavan»

Tamaşalara yazılmış musiqilər:

«Hacı Qara», «Vaqif», «Bahar suları», «Toy»

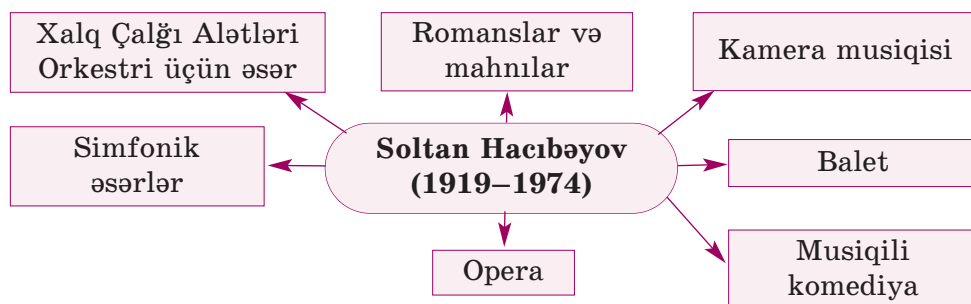
Kantatalar:

«Azərbaycan» (1971), «Oktyabr» (1972)

Mahnılar:

«Sürəyya», «Cəbhəyə», «İrəli», «Dənizçilər mahnısı», «Dinlə, cəbhə», «Neftçi oğlan», «Həkim qız», «Sumqayıt», «Mən sülhə səs verirəm», «Alagöz», «Qurban adına», «Sevgilim», «Bənövşə» və s. (1940–1970-ci illər)

SOLTAN HACIBƏYOV

Opera:

«Kəminə və Qazı» (1945)

Balet:

«Gülşən» (1950)

Musiqili komediya:

«Qızılgül» (1940)

Simfonik əsərlər:

I (1944) və II Simfoniya (1946),
«Karvan» simfonik lövhəsi (1945),
«Uvertura» (1956)

Romanslar və mahnılar:

«Tənha yelkən ağarır» (1954)
«Quşcuğaz» (1943)
«Partiya haqqında mahnı», «Ukraynaya salam mahnısı və bir sıra uşaq mahnıları», «Oynaq topum», «Yaz gəlir» (1950–1956-cı illər)

Xalq Çalğı Alətləri

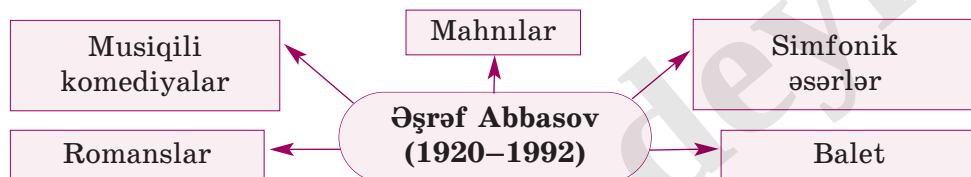
Orkestri üçün əsər:

«Bolqar süitası» (1964)

Kamera musiqisi:

«Hind mövzularında süita (Simli Kvartet üçün» (1964)

ƏŞRƏF ABBASOV

Balet:

«Qaraca qız» (1965)

Simfonik əsərlər:

«Rəqs süitası», «Gələcək gün» simfonik poeması (1952), «Dramatik poema», «Simfonik Orkestr üçün Konsertino» (1948), «Fortepiano və Orkestr üçün Konsert» (1946), «Efiopiya eskizləri»

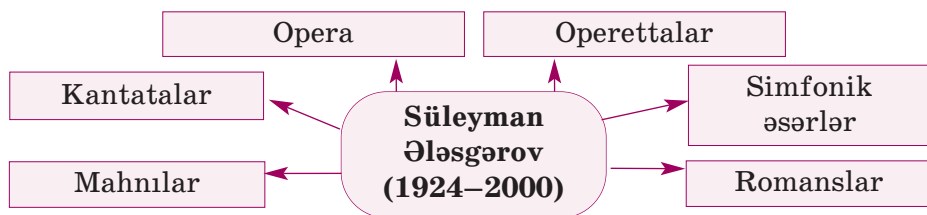
Musiqili komediyalar:

«Səndən mənə yar olmaz» (1963),
«Dağlar qoynunda» (1970), «Evim mənim, həyatım mənim»

Romanslar:

«Həyatım mənim» və uşaqlar üçün mahnılar

SÜLEYMAN ƏLƏSGƏROV

Opera:

«Bahadur və Sona» (1962)

Operettalar:

«Məhəbbət gülü» (1945), «Milyonçunun dilənçi oğlu» (1966), «Ulduz» (1948–1957) və s.

Simfonik əsərlər:

«Bayatı-Şiraz» simfonik muğamı (1952), «Tar və orkestr üçün 3 konsert» (1971–1973), «Violonçel, fortepiano və simfonik orkestr üçün ikili konsert» (1947), «Həzi Aslanovun xatirəsinə» simfonik poema

Kantatalar:

«Böyük Oktyabra salam» (1947), «Vətən, eşq olsun» (1960), «Bahar təranələri», «Bir bayraq altında» (1970), «Çingiz İldırım» vokal-simfonik poema (1974)

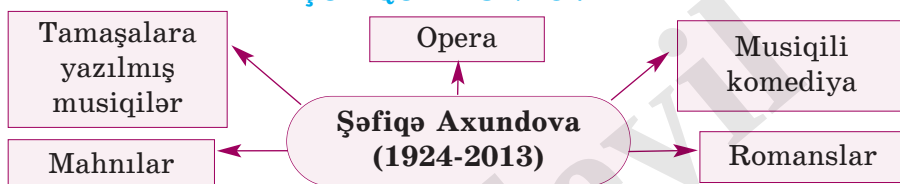
Romanslar:

«Sərvi Xuramanım mənim», «Vətənimdir», «Neylərəm»

Mahnılar:

«Neftçi qız», «Xəzər neftçisi», «Pambıqçılar mahnısı» və uşaq mahnıları (müxtəlif illərdə)

ŞƏFİQƏ AXUNDOVA

Opera:

«Gəlin qayası» (1972)

Musiqili komediya:

«Ev bizim sirr bizim» (1965)

Tamaşalara musiqilər:

«Bahar nəğməsi», «Aqıl və Sərvinnaz», «Son məktub», «Etibar», «Vicdan», «Böyük ürək» və s.

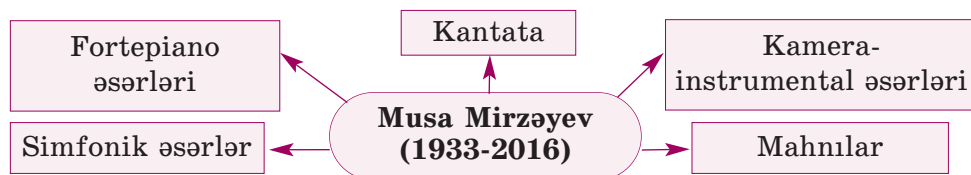
Romanslar:

«Nə gözəl», «Cahanda», «Fəqan etməz idim»

Mahnılar:

«Neyçün gəlməz», «Lirik mahnı», «Yara bir xəbər», «Mehriban olaq», «Arzular», «İlk xatirələr», «Yaşa ürəyim», «Dostlar olmasa», «Maralım olmasa», «Gözlərim», «Dəyişdi təbiət», «Könül təranələri», «Bakı haqqında mahnı», «Hind qızı», «Nəğməli həyat», «Nə deyim», çoxlu sayda uşaq mahnıları və s.

MUSA MİRZƏYEV

Simfonik əsərlər:

«Sədini anarkən» simfonik poeması, «7 simfonik lövhə», «Kamera orkestri üçün Polifonik simfoniya» (1999), «İncəsənət duyğuları» Səs və Simfonik Orkestr üçün (2001), «Şərq lövhələri vokal-simfonik səhifə»

Fortepiano əsərləri:

«Lənkəran əfsanəsi», «Sonata-kapriçcio», «Lirik sonata», piano üçün 5 uşaq pyesi (1990), «Gənclər üçün fortepiano pyesləri silsiləsi»

Kantata:

«Salam, ulu rəhbər» kiçik kantata (2001)

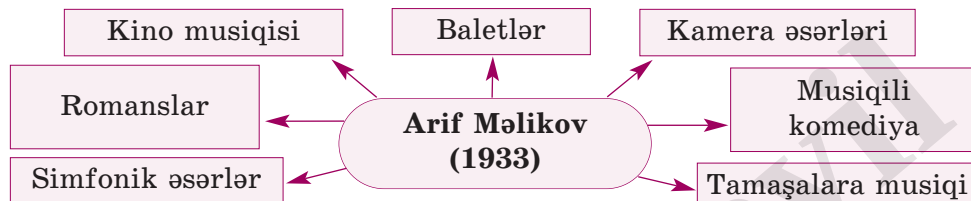
Kamera-instrumental əsərləri:

Skripka və piano üçün «Adajio», «Vals-skertso», «Romantik trio», Kantsona, skripka və fortepiano üçün «Cəld hərəkət» (1994), «Romantik poema» kamera orkestri üçün (2000)

Mahnılar:

Uşaq xoru üçün 3 mahnı, «Vətən» (2000), «Dəcəl pişik» (2000), «Şaxta baba» və s.

ARIF MƏLİKOV

Baletlər:

«Məhəbbət əfsanəsi» (1961), «Yer üzündə iki nəfər» (1969), «İki qəlbın poeması» (1981)

Simfonik əsərlər:

8 simfoniya (1958–2000), «Meta-morfoza» simfonik poeması, «Səs və Simfonik Orkestr üçün Azərbaycan balladası» (1995)

Kino musiqisi:

«Şərli xalat» (1964), «İyirmialtlar» (1966), «Ulduzlar sönmür» (1971), «Rüstəm və Zöhrab» (1971), «Siyavuş», «Qız qalası» və s.

Tamaşalara musiqi:

«Əks-səda», «Torpağa sancılan qılınc», «Qavroş», «Rüstəm və Zöhrab», «Natəvan», «Atabəylər» və s.

Kamera əsərləri:

III kamera simfoniyası, 12 simfonik pyes (70-ci illər), Skripka solo üçün sonata

Romanslar:

N.Hikmətin sözlərinə yazılmış 4 romans

Musiqili komediya:

«Dalğalar» (1967)

MUSİQİ 9

*Ümumtəhsil məktəblərinin 9-cu sinfi üçün
«Musiqi» fənni üzrə dərslik*

Tərtibçi heyət:

Müəlliflər:

Oqtay Məmmədağa oğlu Rəcəbov
Nazim Kazım oğlu Kazımov
Ramil Adıgözəl oğlu Qasımov

Redaktoru

Sevinc Nuruqızı

Bədii və texniki redaktoru

Abdulla Ələkbərov

Dizaynerləri

Mələk Şimşək, Təhmasib Mehdiyev

Rəssamı

Aynur Salahova

Korrektoru

Ülkər Şahmuradova

*Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin
03.06.2016-cı il tarixli 369 №-li
əmri ilə təsdiq edilmişdir.*

© Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi – 2016

Kağız formatı 70x100 ¹/₁₆. Fiziki çap vərəqi 8,0. Səhifə sayı 128.
Uçot nəşr vərəqi 7,6. Sifariş 70. Tiraj 112500. Pulsuz.

«Təhsil Nəşriyyat-Poliqrafiya» MMC-nin
mətbəəsində çap olunmuşdur.
Bakı, AZ 1052, F.Xoyski küç., 121^A